

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 24. LEDNA 1934

Za Kč 2.—

Co chce Engliš a co chtějí jiní

F. PEROUTKA

Beneš, Malypetr: Poslední deflační rozpočet

EDUARD VYŠKOVSKÝ

Jejich zákazník - jejich pán

GUSTAV MACHATÝ

Co lidé píší novinám

DAN JORDÁN

Z království Mostecké společnosti

FRANTA KOCOUREK

Aktuální obrázky racionalisace na dolech

Kulturní komora rakouská — Byli němečtí komunisté poraženi? — Demokracie dětem

Nesjednocená levice — Vysoké platy v zemi nízkých mezd? — Dvacetiletí o sobě

Za málo peněz
velký výkon

továrně nový stroj již za Kč 1.780.—

Starý stroj vám výhodně za nový vyměníme

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

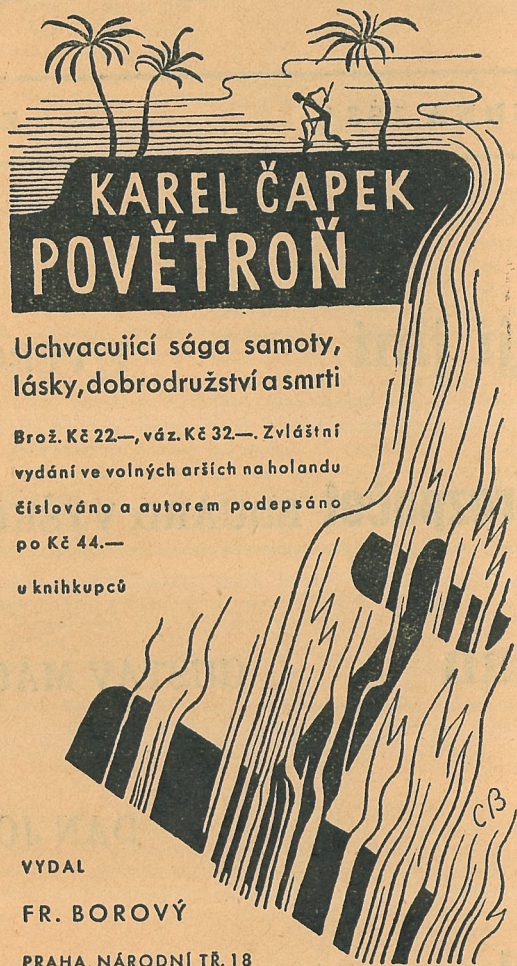
Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:
BRNO, Běhounská ul. čís. 10

Fil. řed. pro Slovensko:
BRATISLAVA, Grösslingova 8

POJISTUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

Uchvacující saga samoty,
lásky, dobrodružství a smrti

Brož. Kč 22.—, váz. Kč 32.—. Zvláštní
vydání ve volných arších naholandu
číslováno a autorem podepsáno
po Kč 44.—

u knihkupců

VYDAL

FR. BORO VÝ

PRAHA, NÁRODNÍ TŘ. 18

VI. VYDÁNÍ
ROMÁNU L. F.
CÉLINA
CESTA DO
HLUBIN NOCI
BROŽ. Kč 65.— VÁZ. Kč 80.—
FR. BORO VÝ-PRAHA

OBSAH 3. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: J. E. ŠROM: Deset let po smrti Leninově. — Ke kritice naší finanční politiky. — KAREL ČAPEK: Vzpoua davů. — FRANTA KOCOUREK: Z království Mostecké společnosti. — Nelson III. a státní jazyk. — Kontrolující a kontrolovaní. — 140. — Demokracie v lidech. — Agrárníci vybírají hrozinky. — Konečně ozdobné telegramy. — Laik o globální metodě. — Jeden je už odhalen. — Rukopisy — česká bolest. — Profesori o dvacetiletých. — Dozvuky projevu Svazu studentstva o Štefánikovi.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO VÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

Co chce Engliš a co chtějí jiní

V hospodářské části přinášíme populární, jak je potřeba, výklad Englišova finančního plánu — zde řekneme několik úvodních politických a osobních slov.

Poměr tohoto časopisu nebyl od začátku r. 1932 k dru Englišovi nejlepší. Po prvním z jeho známých článků v „Lidových novinách“, které psal na thema: Když deflace, tedy deflace úplná, — uveřejnili jsme poznámku s titulem „Vůdce nás opouští?“, a ještě dlouho po té době měli jsme (a nikoliv pouze my) dojem, že nás skutečně opouští. Patříme k oné mladší generaci, kterou dr. Engliš svými boji v r. 1919 a 1922 vchoval v protideflačním stanovisku. Roku 1932 cítili jsme, že bývalá protideflační rozhodnost z Englišova působení jaksi vymřela. S neobvyklou u sebe pasivností přijímal od jiných deflační heslo a staral se jen o to, aby vláda, když už se dala tímto směrem, šla jím důsledně. Víím, dr. Engliš tvrdí, že nikdy nepřestal být protideflacionistou a že pouze s vědeckou objektivitou upozorňoval vládu, co to znamená skutečně provést deflací ve všech oborech. Ale přes toto vysvětlení nemohli jsme nepozorovat, že jeho chování v této deflační kampani bylo značně jiné než v deflačních kampaních minulých. Roku 1922, říkali jsme si, věděl téměř každý dělník a výhybkář, že Engliš je proti deflaci; tak se stal jeho boj populárním. Ale roku 1932 a 1933 slyšeli jsme i muže, jimž národní hospodářství je životním povoláním, přit se o to, je-li dr. Engliš pro deflací nebo proti ní. Fakt je, že z nějakých nám neznámých důvodů svolil dr. Engliš nevystupovati tak rozhodně jako dříve; zdá se, že deflace, i když zachovával své teoretické stanovisko proti ní, nebyla mu z některých praktických příčin nyní tak proti mysli jako dříve. Jaké to byly příčiny, snad se jednou vysvětlí. Ale poněvadž věci byly tak jak byly, byl tento protideflacionista citován téměř jako hlavní autorita, když šlo o různá deflační opatření, na př. o snížení platů státních zaměstnanců. Říkali jsme si, a myslím dodnes, že právem, že z diskretního, nedosti vyjádřeného odporu Englišova proti deflaci veřejnost nic nemá; připadal jí spíše jako jeden muž z deflačního šiku.

Snížení platů státních zaměstnanců byla druhá věc, v níž jsme se s ním rozcházel. Toto snížení zapadalo logicky do celkového deflačního plánu vlády. Nebylo třeba vědce tak znamenitého, aby ji svou autoritou podporoval. Snížit platy svedli by sami agrárníci, i kdyby byl o tom žádný učenec neproněsl ani slova. Nepochybně má každý z nás svůj speciální úkol, který za něj nikdo jiný nemůže vykonat. Když už se dr. Engliš pasivně podržoval deflační parole, bylo právě snižování platů ono místo fronty, na níž ho bylo třeba? Zde zdála se nám jeho autorita býti zbytečně vyplývavá; tato stránka byla věru dostatečně obstarána, neboť politikové sami od sebe, i bez rad vědy, budou se pohybovat směrem nejmenšího odporu. Ale když už si řekl: jestliže deflace, tedy deflace, — bylo jeho věhlasu třeba spíše na jiných úsecích fronty:

tam, kde šlo o snížení úroků, jež diktují banky, a cen, jež diktují kartely. Podle našeho názoru byla jeho speciální úloha v tom, celou vahou své osobnosti ukazovat na místa tvrdšího odporu, jež musí býti zdolána, aby snížení platů státních zaměstnanců dostalo se do rámce celkové spravedlnosti, byť deflační. V tomto mínění byli jsme dalším průběhem deflace jen potvrzení: zastavila se skutečně u míst tvrdšího odporu, nebyla provedena důsledně; jen program s platy provedla do posledního puntíku.

Třetí bod sporu mezi námi byla diagnosa krise. Dr. Engliš viděl její podstatu ve stránce peněžní, v zhodnocení ceny zlata. To jsme pokládali a dosud pokládáme za stanovisko úzké a konservativní. Věříme, že jde o krizi celého sociálního řádu. Když dr. Engliš celkem správně tvrdí, že otázky racionalisace, distribuce a anarchie světového hospodářství nespadají přímo do jeho vědního oboru, přece je těžko myslitelné, aby autorita jeho váhy je při svých výkladech tak velice ignorovala. Kdo převádí hlavní složky krise na poruchy v oboru peněžním, je konservativce, poněvadž vzbuzuje domnění, že bude zase všechno v pořádku, až budou urovnány tyto poruchy, týkající se peněžní jednotky. Nemůžeme upustit od mínění, že povaha krise je daleko širší a osudovější pro lidstvo. Bez nového uspořádání poměrů mezi kapitálem a prací, mezi výrobou a konsumem nemůže se svět dostat ku předu, i když na finančním poli by panoval sebe dokonalejší pořádek. O toto nové uspořádání, jak vidíme, se pokoušejí i konservativní diktatury v Evropě. Dr. Engliš kvitoval naši kritiku jeho diagnosy krise tím, že ironicky mluvil o spisovatelích, kteří chtějí změnit sociální řád. Vskutku, chtěli bychom, tenkrát jako nyní, neboť jinak možnosti klidu a rovnováhy nevidíme.

To byla minulost posledních dvou let, nyní však cítíme, že se se svým bývalým vůdcem opět scházíme na jedné linii. Dr. Engliš přechází svým finančním plánem, který tolik znepokojuje mysl, k stejnému otevřenému útoku proti deflaci, jako činil před dvanácti lety. Volí si pro to zase výklad převahou pasivní: dříve vláda se rozhodla pro deflací, vykládal jsem tedy, jakých opatření je k tomu třeba; nyní se rozhodla proti deflaci, tedy opět vykládám, čeho je třeba k této cestě; jsem zrcadlo, ve kterém se zračí skutečnost a nutnost.

Zdá se nám, že k jeho nynějšímu plánu je každý povinen říci ano nebo ne. Neboť rozhlédneme se po situaci: je pravda, že ministerský předseda Malypetr a zahraniční ministr dr. Beneš prohlásili na podzim, že je to poslední deflační rozpočet, který se právě dělá. Co však se stalo od té doby, aby se to skutečně mohlo stát pravdou? Nepozorovali jsme — a nikdo nemohl pozorovat — žádných protideflačních příprav. Šroub deflace dále se snižuje. Vydalo se heslo, které sice vzbudilo pozornost, ale nyní již zase pomalu usíná. Poněvadž mechanism deflace, v jehož

moci jsme se octli, nemůže býti zastaven sám sebou, nýbrž jen přičiněním lidským, začínali jsme být zase na pochybách, zda vládní proroctví je schopno se splnit uprostřed takové nečinnosti. Do této situace přichází dr. Engliš. Jeho finanční plán je jediný praktický protideflační plán, který existuje. Nabízí vládě prostředky, aby její protideflační prohlášení se mohlo stát pravdivým. Poněvadž odnikud odjinud žádného jiného plánu vidět není, je povinností těch, kteří vždy byli s deflací nespokojeni, aby nyní k Englišovu plánu zaujali aktivnější postoj než je pouhé vzezření mrzutých kibiců. Toto dovolte říci i o stanovisku sociální demokracie. Ony rozpory, které byly mezi touto stranou a Englišem a které s obou stran přecházely do trapné podrážděnosti, musí ustoupit před tou skutečností, že Englišův plán je jediná protideflační konstrukce, která má jakousi oprávněnou vyhlídku na přijetí. O stanovisku sociální demokracie k této státní otázce nemohou rozhodovat rozhněvaní místní činitelé, kteří nemohou Englišovi zapomenout finanční útisk samosprávy, jehož prý se dopustil, dokud byl ještě finančním ministrem. Zajisté, také sociální demokracie činí pokusy sestavit jakýsi protideflační plán, ale sama nemůže být tak optimistická, aby doufala, že se vznese s papíru, na němž je napsán, do praktického hospodářského života. Když tedy Englišův plán neodpovídá úplně jejím ideím, přece se v protideflačním stanovisku aspoň částečně s nimi shoduje. Má tedy nyní sociální demokracie na vybranou: buď postavit se za Englišovu konstrukci a docílit aspoň něčeho, nebo postavit se proti ní a přispět k tomu, aby se nestalo nic, aby deflační šroub byl dále utahován. Určitou opatrnost ve věcech měny sociální demokracii vytýkat nebudeme; naopak, je za ni hodna chvály. Ale není možno, aby tu stála tak neúčinně jako dosud, odmítajíc to i ono, i deflací i jedinou reální nadějí, že do ní bude učiněn průlom.

S dosavadními výsledky deflace nikdo mimo bankovní kapitál nemůže býti spokojen. Když se začínala provádět, slyšeli jsme sliby, že přinese ulehčení hospodářského života a oživení výroby. Kdo cítí ulehčení, nechť vystoupí a přihlásí se; dostane první místo mezi podivíny. Provádění deflace neroztočilo ani v jedné továrně kola; naopak, v mnohé je ještě zastavilo. Počet nezaměstnaných o nic neklesl. Pokles vývozu čím dále tím více se podobá katastrofě. Marně se rozhlížíme, hledajíce slíbená dobrodiní. Každý vidí, že deflace jako lék se neosvědčila. Je nyní jediná hlavní otázka: můžeme tak pokračovat dále? Sama vláda cítí, že nikoliv, a vydala proto na podzim heslo posledního deflačního rozpočtu. Nyní je třeba nalézt odborníky, kteří jí přispějí radou. Dr. Engliš se přihlásil a stal se ihned středem velmi neloyálních útoků. Veřejnosti se s naprostou nesvědčitostí vykládá, že skutečným cílem jeho plánu je inflace. Veřejné mínění má býti vedeno na tomto tenkém provázku lži.

Že se náš průmysl oficiálně proti Englišovu plánu vyslovil, ačkoliv směřuje zejména k jeho prospěchu, nemůže vyvolat mnoho podivení. V našich poměrech je těžko rozřešiti, kde začíná průmysl a kde končí banky. Do té míry bylo u nás provedeno ztotožnění kapitálu průmyslového s finančním. Statistiky ukazují, že cizí průmysl pracuje průměrně jen s dvaceti procenty bankovního úvěru, kdežto náš průměrně

s padesáti. Velké koncerny jsou zcela v moci bank, a je tedy náš průmysl vlastně jen maska na tváři bankéřů. Odtud vysvětlení negativního stanoviska průmyslu. Jeho ústy mluví finanční kapitál, který se zálibou pozoruje, jak v deflací stále více roste hodnota jeho peněžního pokladu. Miliarda hotových peněz v rukou Živnostenské banky nabývá v deflací stále více na rozsahu a na vlivu. Je pochopitelné, že tento ústav nerad by viděl pokles tohoto pro sebe příjemného a pro jiného nepříjemného vzrůstu.

Jménem průmyslu přednesl ředitel Živnostenské banky svůj plán na podporu vývozu: milý státě, slev nám opět daně! Docela nepatrná to originalita. Tento plán nikterak neopouští známou linii nevynalézavosti, kterou náš průmysl vyniká. Ode dávna lesknou se dva zlaté hřeby jeho moudrosti: snižovat mzdy a odpouštět daně. To znamená vytrvale jít cestou nejmenšího odporu i nejmenší myšlenkové námahy. Kdyby opravdu měly být sníženy daně průmyslu, musila by tato díra, která se objeví ve státních financích, býti zaplavena jinde. Potkalo by nás dobrodiní dalšího zvýšení daní konsumních. Zejména socialisté si musí být vědomi, že prakticky mají na vybranou jen mezi tímto plánem Preissovým a plánem Englišovým, poněvadž žádný jiný návrh nebyl a, jak se zdá, nebude předložen.

Veřejné mínění musí být správně orientováno: další pokračování v deflací znamená zcela jistě další snížení mezd a platů, při čemž, podle zkušeností, které jsme udělali, nemůžeme zaručit, že znamená také snížení cen. Kdo z pracujících lidí má chuť prodělat rozšiřování této disparity? Musíte si býti jasně vědomi této nevyhnutelnosti: jestliže protideflační plány budou poraženy, na podzim překročí vláda a průmysl s některými známými již omluvami k novému snížení příjmů lidí v továrnách, kancelářích a úřadech. Englišův plán musí býti posuzován také podle této budoucnosti, kterou je možno pouhými slovy sice zamítat, nikoliv však odvrátiti.

Vyskytují se — zcela nepochybně — také trapná demokratická povážení: jak dlouho ještě bude možno opatřovat demokratický souhlas k tomuto stále rostoucímu tlaku deflačnímu? Nedostaví se dříve nebo později chvíle, kdy bude možno pokračovat v něm už jen prostředky diktátorskými, poněvadž dobrovolný souhlas zcela zmizí? Bylo už u nás konstatováno, že Hitler v Německu přišel po periodě první deflace, takové, která i nám se zdá hrozit. Nemyslím, že tato souvislost byla konstatována zcela neprávem. Proto, demokracii, pozor na vývoj v hospodářství. Demokracie podlehla na konec přílišnému tlaku. Je našim úkolem starat se, aby zvyšování tlaku přestalo.

Podle těchto perspektiv je třeba se seřadit buď pro nebo proti Englišovu plánu.

F. Peroutka.

p o z n á m k y

Aktuální obrázky racionalisace na dolech

Řetěz důlních katastrof je nekonečný. Těsně po válce mělo uhlí svoji konjunkturu. Tehdy těžaři investovali vysoké sumy. Chyba byla ovšem v tom, že se zařizovali na imaginární konjunktury. Proto závěr: překapitalisované podniky. Investice, to jsou stále náklady, které se tím větší kvotou objevují v ceně jednotky výrobku, čím menší

množství výrobků podnik produkuje. A protože cenu výrobku nelze zvyšovat do nekonečna, tlačí tyto stále náklady na zisk. Rentabilita podniku měří se dosud výhradně vyšší docíleného zisku. Proto se těžaři chopili hesla doby: racionalisace, neboť ta značí: menší potřeba lidské práce (ušetříme na mzdách) na zvýšení výkonu a na zamezení ztrát v podniku, vymýcením neproduktivních a zbytečných výkonů. Zapomnělo se, že kořenem slova racionalisace je rozum.

Těžko uvěřit, za jakých nesnesitelných podmínek se dnes pracuje na dolech. V dole je vždycky určité množství spodní vody; aby se havířům líp pracovalo, je nutno tuto vodu odčerpávat, a k tomu bývalo vždy určeno několik havířů, kteří na určitém úseku v dole podél chodeb vykopávali žlaby, aby voda odtékla, nebo ji prostě stáhli do určitého místa a odtud se čerpala na povrch. Teď pracují havíři v potoce hlubokém až 30 cm. Je těžko proti tomu něco dělat, havíř neprotěstuje, aby nebyl propuštěn. Našel se přece jeden, který se zeptal důlního, proč je nechává po kolena ve vodě. Odpověď byla výmluvná: dva lidé byli formálně určeni k odstraňování vody, ale nikdy nepřišli. Byli jenom zapsáni k této práci, k vůli možné kontrole. Škoda peněz, které by se jim vyplatily na mzdách.

Na jiném mosteckém dole se vybíral plán, nejnebezpečnější způsob dobývání uhle, každou vteřinu může spadnout celá „deka“, t. j. vrstva uhle nad hlavou. Havíři mají své signály, aby věděli, kdy mají utéci, kdy je strop na spadnutí. Jsou to dřevěné kůly, postavené do výše stropu, který podpírají. Jakmile začnou praskat a prohýbat se, je to znamení, že se deka trhá. Se stropu nepadá jenom uhlí, nýbrž je tu ještě jiné nebezpečí, totiž voda a písek. Vrstva uhle není homogenní, je prostoupena vrstvami hlíny, v uvedeném plánu (komora) byla vrstva hlíny v průměru 5 m silná. Smísí-li se s vodou, vytvoří bahno, které může zatopit úsek dolu. Havíř pozná přítomnost písku tím, že zkoumá obsah vody, která neustále teče shora. Zachytí část vody a nechá ji v nádobě ustát. Podle toho, jak silná vrstva se na dně usadí, soudí se na blízké nebezpečí písku. V takovém případě je nutno celou komoru uzavřít a přestane se tu těžit. Stalo se, že jednoho rána zjistili havíři, že je nebezpečí nejvyšší, zachycená voda mluvila řečí jasnou. Oznámili důlnímu, že nelze uhlí už vybírat, protože jde o život. Důlní byl jiného názoru, havíři se dali s nechtů do práce a mysleli si: vyfáráme-li dnes, bude to zážrak! Vyjeli z dolu, ale nedočkali směnu na onom místě. O svačině, když seděli u jídla, asi 20 m daleko, zatopilo bahno a písek celou komoru a jako lavina valilo se chodbou, sotva stačili uskočiti stranou. Tři z nich, kteří pracovali na podezdívce u ústí komory, tam zůstali. Příčina: těžilo se uhlí do poslední chvíle; jindy se taková komora už dávno uzavírala.

V honbě za snížením režie se zapomíná na bezpečnostní opatření. Každý havíř pro příliš dobré cíti. Na dole Nelson se dobývalo hnědé uhlí lepší jakosti, které se výhřevností vyrovná uhlí kamennému. Tím nebezpečnější je tu dolování, protože se tu tvoří více plynů a hlavně uhelný prach se snadněji zapaluje. Proto se prach musí odstraňovat, anebo posypávat hmotami nezápalnými, na př. rozdrcenými cihlami. Je k tomu třeba někoho, kdo by to dělal, a ten někdo musí dostat mzdu. Protože se šetří, zanedbává se tato „neproduktivní“ práce. Havíři říkali dávno, že to musí skončit katastrofou, ale inženýr dolu Nelson prohlásil v poledne před katastrofou, že je všechno v pořádku.

Užaslý čtenář, který četl zprávy denního tisku o dolu Nelson, se jistě ptal, co dělali lidé pověřeni inspekcí důlního podnikání. Odpověď je bohužel jednoduchá. Inspekci provádí inspekční komise závodní rady. Jsou to členové závodních výborů horníků. Havíř, pověřený touto důležitou funkcí, ji vykonává poctivě. Jenže jeho právo je velmi omezené: jeho úkol končí zjištěním nedostatků a zápisem do protokolu, který se pak předkládá řediteli dolu. Na odstraňování závad nemá už vliv. Na Nelsonu zapisovali havíři svědomitě zjištěné nedostatky, silné vrstvy prachu především. Je možné, že správa závodu si nedala ani práci s přečtením těchto stížností. Nebývalo to, byla doba, kdy těžaři si více vážili zdraví a životů svých havířů.

Jednou do roka vykonává inspekci úředník Báňského revírního úřadu. Je to jakýsi státní dozor. Prostého člověka by napadlo, že k tomu patří i dozor nad dodržováním bezpečnostních opatření. Celoroční činnost tohoto úřadu je sběratelská a statistická. Stačí připomenout fakt, že jeho mostecký přednosta, pan Juzl, neuznal za vhodné podívat se na místo katastrofy, ač jízda z Mostu do Oseka trvá velmi slabou půlhodinku. Ministr Dostálěk uznal za nutné přijet ještě večer v den katastrofy, kdežto pan přednosta Juzl se na to chtěl vyspat a přijít až druhý den dopoledne.

Po zkušenostech předešlých nevěří se už ani vyšetřující komisi, která byla jmenována k vyšetření příčin katastrofy. Nevidíme se, nestalo se dosud, aby praví vinníci byli zjištěni a také potrestáni. Učiní tato komise výjimku?

Ing. K. Hladeček.

Kulturní komora rakouská

kteřá má nahradit poslancekou sněmovnu, bude organizována podle principu stavovského a budou v ní prý zastoupeny tyto stavy: rodinný a vychovatelský, duchovní, správní, lékařský, právnický, i povolání jiná. Není to lehká věc, rozdělit do několika málo příhrad přepestrou směsici lidských zaměstnání. Máme podezření, že pokusy o stavovské zřízení se přes všechna opačná tvrzení jeho zastánců dějí z motivů čistě politických — aby se „odstranil třídní boj“, aby se zlomila moc organizovaného dělnictva, aby se zamezil sociální vzestup určitých tříd, atd. Teoretikové stavovství tvrdí, že rozřídění podle stavů je přirozenější než politické. Ale ještě žádný z nich snad neprostudoval dnešní společnost do té míry, aby poznal, zdali lze stavovské rozřídění do důsledků provést. Je nesmírně snadno mechanicky rozříditi lidi na úředníky, dělníky, profesory, rodiče atd., ale těžší už asi bude dostat je podle takovýchto dělidel skutečně dohromady a vytvořit z nich životnou organizaci. Když se lidé mají organizovat ve stav rodičovský, proč by se nemohli organizovat třeba ve stav novákovský nebo procházkovský (v Praze už spolek Nováků máme), nebo ve stav nositelů baňovek, kuřáků memfisek a pod.? Promysleme-li to, dojdeme nakonec nepochybně k výsledku, že nejpřirozenější organizace je přece jen politická, to jest podle programu, nikoli podle náhodné příslušnosti k nějakému „stavu“, jehož si příslušník možná ani příliš neváží. Stavovské zřízení zabije pravděpodobně vůbec politický život. Každému bude znemožněno přijít s novým programem a hledat si pro něj organizační půdu. Což je jistě tichým úmyslem diktátorů, kteří stavovské zřízení zavádějí. Ti o nic nového starost nemají. Oni jednou provždy nejlepší organizaci vymysleli a na ostatních jest, aby ji poslušně prováděli. Čím neživotnější budou tyto provádějící organizace, tím lépe pro diktátory, aspoň jim nebudou mnoho mluvit do řemesla. Z. S.

Byli němečtí komunisté poraženi?

Obecně se ve světě myslí, že ano, jen komunisté se utěšují, že nikoli. V „Rudém právu“ ze 16. ledna aspoň prohlašují tento názor za „nesmyslné tvrzení“. Mimoděk se ptáme, co by vlastně ještě muselo přijít, aby komunisté uznali, že byli poraženi. Nic by nás neudivilo, kdyby přišli s teorií, že v Německu sklidili veliké vítězství. Stačilo by jim k tomu patrně to, že „denně docházejí zprávy o protitoku německé komunistické strany“, jak se praví v citovaném čísle „Rudého práva“. Vypadají-li ty „útoky“ tak, jako u nás (psal o nich nedávno v „Přítomnosti“ Karel Bělský), nemají se asi hitlerovci čeho obávat. Ale komunistické sebevědomí se nesrovnává nejen se skutečností, nýbrž ani s názory některých komunistů. V říjnovém čísle loňské „Komunistické revue“ jsme četli jakési výklady o tom, že komunisté v Německu sice nebyli poraženi, ale přece jen stáhli své bojovníky s fronty, aby jim ušetřili jistou porážku. Tyto jemné pojmové rozdíly známe ze zpráv generálních štábů ze světové války a již tehdy jsme za nimi uměli vidět pravý stav věcí. Nedáme se jimi tedy oklamat ani dnes. Z. S.

Demokracie dětem

Minulou neděli byla veřejnost překvapena provoláním s tímto nápisem, jaké do té doby nečetla. Duchovní pracovníci všech národů naší republiky zjistili, že neřád doby, několikaletá krise moří nejvíce děti, že krev krve naší uniká tady proudy nejnebezpečnějšími a nekontrolovatelnými, že děti, krátce řečeno, trpí způsobem, nedůstojným chlapeckého podívání, a že se tedy musí něco stát ve prospěch těch nejmenších a bezbranných, nemá-li se studem a hanbou zalnout větší část dospělých tohoto státu. I stalo se poprvé, že duchovní představitelé, jak pravíme, všech národů tohoto státu sešli se k společné práci proti hladu a k hromadné akci ve prospěch dětí všech jazyků a krajů. Činu takové veřejné moci a váhy nelze upřít vítězství politického. Pamatujeme se z války na projev českých spisovatelů, který tenkrát náramně popohnal české politiky. Nemůžeme se při této příležitosti zbavit podobného dojmu: znamenitě pomoci, jakou by stěžii mohl poskytnout celý parlament a která tentokrát pochází skutečně shůry, to jest z hlav rozehvělých rozumem i citem. I řekli jsme si zaplat' Bůh, že jsme se dožili těch dob, kdy se za české chudé děti přimlouvá rektor německé university a český to pak

národní hospodář

Eduard Vyškovský:

Beneš, Malypetr: Poslední deflační rozpočet

Englišova kampaň pro umožnění našeho vývozu byla přijata v části veřejnosti se zřejmými rozpaky. Engliš, který několikrát s velkým důrazem upozorňoval na nutnost jít v deflací do důsledku, píše najednou o hrůze deflace a jeho profesorské pero, pravidelně tak strážlivé, nachází najednou skoro dantovské výrazy, líčící deflační peklo. Ožil Engliš z roku 1922 a zmizel Engliš let 1930—1932? Nic z toho. Z daných předpokladů vyvozuje důsledky. Nebyl to on, ale byla to vláda, která hlásala své odhodlání deflačním procesem přizpůsobiti opět všechna hospodářská čísla. Dnes je zřejmá beznadějnost tohoto úsilí, jež mohlo dosíci určitých výsledků jen směrem nejmenšího odporu — to jest proti sociálně a organizačně nejslabším — kdežto tam, kde narazilo na politickou moc na příklad agrární strany, či hospodářskou sílu, jakou představuje finanční kapitál, soustředěný v rukou několika málo svých představitelů, muselo úsilí deflační ztroskotati. Engliš deflacionista? Nikoliv. Engliš, pokládající za svou povinnost upozorňovat, že deflační proces se nesmí nikde zastavit. Ostatně nikdy neopomenul Engliš říci, že jsou dvě cesty. Že vedle cesty deflační jest i cesta jiná, nikoliv ovšem cesta inflace, nýbrž cesta, která by přinesla vyrovnání hospodářských čísel na příznivější základně. Záleží na politickém rozhodnutí, kterou cestou chce se vláda dát.

Ve chvíli, kdy odpovědní ministři tohoto státu ohlásili konec deflace, pokládal Engliš znovu za svou povinnost upozornit, co je tedy třeba dělat. Vida, že podle mezinárodních statistik změnil se někdejší československý ostrov klidu a příznivých hospodářských poměrů v ostrov nejsilnější hospodářské tísně — její bilance není nejhorsí ta, která se dělá v ředitelských kancelářích bank na Příkopech, ale ta, která počítá statisíce nezaměstnaných — usiluje Engliš o možnost nápravy. Těžisko hospodářského života československého je v zahraničním obchodě, který určuje životní úroveň. Engliš hledá tedy příčinu, proč náš zahraniční obchod byl postižen téměř největším poklesem. A tu nalézá ovšem svůj rozbor příčin hospodářské krise, při němž dospěl k názoru, že hlavní příčinou jest zhodnocení zlata. Nechme stranou rozpravu, je-li zhodnocení zlata první příčina. V „Přítomnosti“ byl několikrát vysloven názor jiný. Engliš sám připouští také vedle zhodnocení zlata i platnost jiných příčin. Připouští-li jako důvod i racionalisaci, říká v zápětí: prosím, snižte pracovní dobu. Připouští-li rozbití světového hospodářství na autarkijní celky, říká hned: obnovte širší hospodářské oblasti. Souhlasí-li s tím, že příčinou tísně jsou také poválečné poměry mezi státy dlužnickými a věřitelskými, pokládá za samozřejmé, že se bude hledat i zde náprava. Ale nebylo by správně, kdybychom imputovali Englišovi, že v těchto věcech — které my pokládáme za velmi závažné — vidí hlavní příčinu krise. Pro něho jest hlavní příčinou krise přece jen zlato. I když je možno mítí jiný názor na první příčiny hospodářského převratu, přece jen nelze popřítí, že konečným efektem jest zhodnocení zlata, projevivší se obecným poklesem cen na celém světě a všech druhů zboží. Jestliže Engliš nejde dál než ke zlatu, znamená to, že nechce řešit problémy politické a sociální, což nepokládá za svůj vědecký obor, že se necítí povolán měniti nynější řád, ale že v rámci kompetence národohospodářského vědce, kterou si sám omezuje, chce přispěti k řešení krise.

oplácí německým dětem a měli jsme radost ze statečnosti myslí našich maďarských spisovatelů, stěží jsme potlačili příjemné city nad podpisy katolíků a protestantů společné listy, a vida, i Rázus se objevil po dlouhé době v společné frontě, jenom jsme si připomněli manifest českých spisovatelů a radostně jsme říkali: inu, doba utíká, je nás víc než tenkrát, jsme státem, také víc povinnosti, ale jsou lidé, kteří je plní; podívejte se, jak si počínají naši vůdcové, přes všechnu mizerii žijeme v dobrém státu; tomu se říká koalice; ta pomoc politickým stranám, ty to slupnou jako malinu. Co všechno nesvedou ty děti?

Četli jsme projevy po novinách: Národní listy ustrihly podpisy, Národní politika také, České slovo vynechalo podpisy, Venkov také! Proč? Z opatrnosti? Ze zbabělosti? Z nevycítění důsledků této velkolepé akce? Nebo z naprostého nepochopení za prvé pomoci dětem a za druhé ocenit skutečnost, že duchovní síla tohoto státu je pevná, společná a odhodlaná potírat mizerii doby, a pomáhat všude, kde je pomoci třeba? Kdo donese nedělní vzkaz duchovních pracovníků, tlumočený politickým stranám, jejich voličům? Kdo pak jim ukáže černé na bílém, že se dají dělat ještě podobné věci? Ptáme se, kdo?

Nesjednocená levice

„Demokratický střed“ přinesl 5. ledna „epištolu k intelektuálům“, v níž pověděl vzdělaněm politicky činným mnohou pravdu o jejich neschopnosti vést, o jejich nesnášenlivém hledání malých rozdílů mezi sebou, o jejich nelojálnosti, nesolidárnosti, neodvážnosti a jiných nepěkných vlastnostech. Týden nato, 12. ledna, ukázala „Volná myšlenka“ s pochvalou na tři týdeníky, představující podle jejího mínění „vrchol žurnalistiky našeho politického středu“ — „Přítomnost“, „Demokratický střed“ a „Čin“ —, ale vytkla jim zároveň, že „neučí své čtenáře zápasit, probíjovat se, porážet odpůrce a přesvědčovat lidi“. Jsou to dva hlasy, které by neměly být přeslechnuty. Pohlédnete-li na onu dlouhou frontu stoupenců demokracie — nazývejte si ji středem anebo levicí — shledáte, že má nejlepší tisk, mnoho schopných lidí, velmi populární divadlo, zásobu vědění, dar vtípu atd. atd., ale že je zároveň tak rozdrobena a neorganizována, jako by jí nezáleželo na míře vlivu, jež by mohla vyvinout. A zároveň si uvědomíte, kolik skryté moci je zahrabáno třeba jen v jejím tisku; co by se dalo dělat, kdyby se dovedla uvnitř dorozumět o hlavních obecných zásadách a některých konkrétních cílech své činnosti. Dokud byla pravice v obraně a dokud vál světem levý vítr, mohli jsme si dopřát izolovanost i do syta. Byli jsme sami mezi sebou a vylučnosti jsme mnoho neztráceli. Dnes však se vítr obrátil, z bránících se stali útočící, i neměli bychom si počínat, jako by se nic bylo nezměnilo, a pokračovat v starých zlozvycích. Na komunistech máme příklad, kam to svou neustále zdokonalovanou vylučností a neochotou k součinnosti dopracovali. Ale možná, že u nás pořád ještě není dost zle, aby toto poznání mohlo prorazit. Z. S.

Vysoké platy v zemi nízkých mezd?

Četli jsme, že roční příjem ing. Beissera z dolu Nelson III. činil 3 mil. Kč. Byla uvedena i vyšší číslice. Vyšetřování katastrofy na dole a soudní líčení ukáže, jednalo-li se o muže s takovými podnikatelskými a vůdčími schopnostmi, že byly oceňovány hned celými miliony. Poslechneme-li si pak některého národohospodáře, dozvíme se, že i za zdmi jednotlivých velkých továren, které propouštějí sta dělníků a desítky úředníků, jsou milionové příjmy vedoucích lidí pravidlem. Laik se musí ptáti: jsou v čele našeho průmyslového podnikání lidé tak schopní, že jejich schopnosti musejí býti placeny celými miliony? Zásady, kterými se řídí naše průmyslové podnikání, jsou v celku příliš prosté, abychom mohli uznati, že ti, kteří se jimi řídí, mají býti placeni tak, že ministr jest proti nim hotový chudák. Tyto zásady jsou velmi prosté; jednou z nich jest přesvědčení, že stát je tu od toho, aby pomáhal průmyslu. A druhá zásada, ještě jednodušší: snižovat mzdy dělníků. Důsledné provádění této zásady vede k tomu, že dostáváme se mezi země s nejhůře placeným dělnictvem.

Jedná se o snížení cen. Stálo by za to, aby byl sebrán materiál o tom, jak jsou placeni lidé na vedoucích místech průmyslu. I tyto položky jsou součástí výrobní režie. Mluví se mnoho o spravedlivé distribuci důchodů. Stav, při kterém dělník při nebezpečné práci přinese několik desetikorun týdně a ředitel závodu má milionové příjmy, jest velmi vzdálen této spravedlivé distribuce. Průmysl náš neukázal dosti iniciativy, pravé podnikavosti. Má býti tento nedostatek honorován tak kavalírsky v národě, který chudne? V. G.

Smysl Englišova plánu.

Především vidí nespornou skutečnost, že ceny v Československu neklesly zdaleka tak silně jako jinde. Ve své logice vyjádří to takto: domácí ceny Československa se nepřizpůsobily plně zhodnocení zlata. Nesrovnalost mezi vysokými cenami doma a nízkými cenami v cizině má ovšem za následek, že československé zboží nelze do ciziny prodávat, že tedy nelze vyvážet. Mimo to zboží do ciziny se neprodává za československé koruny, ale za šterlinkové libry, za dolary, za marky, zkrátka za cizí měny. Cizině nezáleží na tom, kolik stojí československý výrobek v československých korunách, ale kolik stojí v její měně. Stál-li na příklad nějaký československý výrobek 120 Kč, byl pro Angličany laciný, dokud stála libra 164, neboť zaplatili za něj jen asi 15 šilinků, ale je jim drahý nyní, když odpoutali libru od zlata, neboť po poklesu jejího kursu musí za tento československý výrobek zaplatit asi libru a 3 šilinky, tedy zhruba o polovinu více. Dokud bylo odhodláni řešit krizi deflací, nebylo jiné cesty k vyrovnání rozdílů, než snižováním výrobních nákladů (do nichž patří cena suroviny, práce, úrok a veřejné zatížení) dospět k tak nízké ceně československého výrobku, aby byla pro Angličana zase přijatelnou. Úsilí, jak jsme podotkli, beznadějně. Nyní, kdy má být deflace opuštěna, ukazuje Engliš cesty nové.

Bylo by možno prostě říci: udělejme totéž, co udělala většina hospodářsky významných států světa: Anglie, Amerika, Japonsko, Dánsko, Švédsko, Norsko, co skrytě provádí i část ostatních, opusťme zlatý standard, snižme obsah zlata v koruně. Přes to, že by toto řešení neznamenal žádné neštěstí pro čs. občany, jako to neznamenal neštěstí (naopak) pro Anglii, Ameriku a jiné, přece je tato cesta pro nás neschůdná, neboť předchozí agitací bylo u nás vytvořeno ovzduší paniky, jež by mohla aspoň dočasně mít nepříznivé následky. Engliš také tuto cestu nedoporučuje, nýbrž volí prostředek, který by pomohl našemu vývozu (aniž se dotkl poměrů domácích), a který se nedotýká základních problémů měnových.

Tímto prostředkem jsou příplatky při koupi a prodeji cizích valut. Jak známo, jest zavedena u nás povinnost, že všechny cizí valuty, získané jakýmkoli způsobem (za vyvezené zboží, za poskytnuté služby do ciziny, za úroky z cizích cenných papírů nebo z poskytnutých půjček, peníze proměněné zde cizinci a pod.) je nutno odvádět Národní bance, která je kupuje za tak zvaný denní kurs, to jest kurs určený na burse obchodem (nyní ovšem naprosto omezeným a ovládaným Národní bankou). Stejně je však možno získati cizí valuty pouze od Národní banky, takže se u ní soustředí celý peněžní styk s cizinou. Záleží na Národní bance, za jaký kurs cizí valuty přebírá a za jaký je prodává. Dlužno podotknouti, že v cizině je obchod s československými korunami zcela malý a spekulacní zájem o něj vůbec není, takže není třeba se obávat, že by se snad mohl mimo Prahu utvořit kurs nežádoucí.

Aby tedy umožnil soutěž čs. zboží v cizině (tím, že by se pro cizinu stalo zase lacinější), navrhuje prof. Engliš, aby Národní banka poskytovala tomu, kdo k ní přijde odvést cizí valuty (získané vývozem zboží atd.), určitý příplatek, jehož výše není dosud stanovena. Aby se nahradila obět, která se tím přináší, má se zase při prodeji cizích valut dovozcům (kteří mají platit do ciziny) nebo komukoli, kdo by jich potřeboval (na příklad, kdo chce jet do cizích lázní), připočítávat určitá přírážka, jaké by bylo třeba.

Vrátíme-li se k příkladu s prodejem zboží za 120 Kč do Anglie, vidíme, že na příklad při 15procentní přírážce mohl by čs. vývozce prodat své zboží asi za 1 libru. Není to sice tak laciné, jako mohl prodávat předtím, než libra klesla (15

šilinků), ale již také nikoli tak drahé, jak nyní (1 libra 3 šilinky). Při tom u Anglie musí čs. vývozce překonávat její měnovou výhodu, kdežto na ostatních trzích, proti nimž je v nevýhodě jen nedostatečným poklesem cen a výrobních nákladů, mu může získat příplatek opět plnou soutěživost.

Plán je proveditelný...

Plán tedy tu je. Ovšem plánů na řešení hospodářské krise je habaděj. Na stolech lidí, kteří mají co dělat s hospodářstvím, kupí se návrhy na prosté řešení krise nejjednoduššími prostředky. Co jim však chybí, je proveditelnost. Musíme se tedy tázat, je-li Englišův plán proveditelný. Nuže, lze říci, že žádný z těch, kdož uplatnili veřejně námitky proti Englišovu plánu, netvrdil, že by plán nebylo lze provést. Jeho technické provedení bylo by velmi jednoduché a při tom prosto mnoha nebezpečí, jakými je provázen druhý plán, vyšedší z Ústředního svazu čs. průmyslníků, který chce prospět vývozu daňovými úlevami. Plán Englišův svojí obecností vylučuje možnost zvláštního individuálního prospěchu, vylučuje tedy také možnost postranních vlivů a korupce. Jest to důležitější, než by se zdálo, byť bychom nesouhlasili s těmi, kdož se domnívají, že režim individuálních výhod musí nakonec vyústiti v korupci. Ostatně není jen korupce přímá, placená penězi. Také tam, kde se využívá mocenského postavení organisace, kde se činí rozdíly podle výše placených organizačních příspěvků, kde se dává přednost politickému stoupenci, zkrátka v nescetných možnostech, kde je výběr privilegovaných, výběr svěřený lidské úvaze, lze mluvit o korupci. Již proto má přednost Englišův návrh o b e c n ě h o usnadnění vývozních možností před návrhem individuálních daňových podpor (i kdyby se tato individuálnost vztahovala na celé obory, neboť kdo a jak bude rozhodovat, komu se má daňová podpora udělit?).

Ale Englišův návrh znamená také podporu h n e d, což je tím důležitější, že opravdu je nebezpečí v prodlení. Návrh na daňové úlevy může působiti pouze dodatečně, neboť bylo by v každém případě třeba podrobného zkoumání. Mohl by tedy dodatečně zlepšiti finanční situaci toho kterého závodu, ale na zaměstnanost měl by asi vliv velmi malý, neboť jak známe opatnost našeho průmyslu, nepočítá s ničím, co nemá už pevně zajištěno. Ostatně správně, neboť zklamání muselo by přinést velké škody.

Konečně největší výhodou Englišova návrhu je, že by n e s t á l s t á t a n i h a l é ř e, kdežto Svaz průmyslníků požadoval původně 800 mil. Kč a nyní 200 mil. Kč. Tato částka je sice velmi malá v poměru k našemu vývozu, ale těžko postradatelná pro státní pokladnu. Namítá se sice, že kdyby naše platební či obchodní bilance se stala pasivní, nedostávalo by se nakonec Národní bance peněz na příplatky a rozdíl musel by nakonec zaplatiti stát. Tato námitka spočívá na neporozumění konstrukci Englišova návrhu, který má především zabezpečit rovnováhu obchodní a platební bilance a kromě toho přírážka by musela být vypočtena tak, aby se její úhrn při vývozu a dovozu navzájem vyrovnával. Obávati se schodku obchodní bilance ve chvíli, kdy se odhodláme podporovat vývoz, není nic než vymyšlení argumentů proti, když i dnes bez podpory vývozu jsme aktivní.

.....ú č i n ě ý.

Další otázka je, je-li podpora podle Englišova plánu účinná. Namítá se totiž, že vedle nesrovnalostí cenových jest důvodem vývozních nesnází omezování dovozu kontingenty, povolovacím řízením, clearingem, kompensacemi a pod. To jest pravda. Kde naše zboží vůbec nebudou chtít, tam nám ovšem valutová přírážka nepomůže. Ale především j s o u

na světě stále ještě velké oblasti, kde není podobných překážek, aspoň nikoli pro všechny druhy zboží. Náš cukr na příklad by bylo možno prodávat všude, kdybychom mohli cenově konkurovat s anglickou rafinádou, vyráběnou z laciné suroviny kubánské, a prodávanou za levné libry. Naše celulosa, naše dřevo, naše uhlí jsou závislé při prodeji do ciziny pouze na cenách. Stejně však naše textilie, sklo a porculán, abychom jmenovali výrobky, na kterých je vysoký podíl domácí práce. Ukážeme však dále, že zvýšení vývozního obrátu umožní i zvýšení dovozu, takže i tam, kde jsou kontingenty, mohlo by mít provedení Englišova plánu příznivé důsledky, neboť by bylo podkladem rozšíření obchodních styků.

Namítá se dále, co by nám bylo platno zvýšení vývozu do států, které nemohou platit. Především tedy zjistíme, že přesuny posledních let se značně zlepšily platební bilance těchto států (výrazem toho je návrat zlata). Za druhé spíše budou moci zajisté zaplatit, bude-li pro ně zboží lacinější než nyní, je-li jim drahé. Ostatně ani valutové příplatky nejsou zázračný všelék. Mají býti jen pomoci tam, kde pomoc ještě je možná. A to splňují.

... spravedlivý.

Jest však otázka, je-li takový způsob spravedlivý. Jak k tomu přijdou dovozci, aby dopláceli na vývoz? Proč máme podporovat obecnou valutovou přírážkou i vývoz již dnes podporovaný vysokými cenami domácími, jak je tomu na př. u železa a cukru?

Uvědomme si situaci, jak se vytvářela za nynějších poměrů. Nesrovnalost cen domácích a zahraničních způsobila, že dovoz se stále více vyplácel, takže bylo nutno jej omezit rozsáhlým povolovacím řízením. Bylo to tím spíše, že v řadě oborů prosadili agráři své stanovisko, podle něhož byly nízké ceny domácí nežádoucí. Není to jen u obilí, živočišných výrobků, ale na příklad také u rýže, která soutěžila domácím potravinám a pod. Při omezeném dovozu a této cenové politice nastala porucha pravidelného vývoje nabídky a poptávky, ze které mohli těžit ti, kdož zboží měli, to jest privilegovaní dovozci, privilegovaní ať z titulu zástupce konsumentů, ať z titulu členství obchodnických organizací a zásady anciennity, která byla sic ne dokonale, ale přece ve většině případů uskutečněna. Neprodával tedy doma ten, kdo to nejlépe dovedl (při čemž k této dovednosti patří i umění lacino nakoupiti, lacino dovézt a — lacino prodat), ale ten, kdo si dovedl opatřit dovozní privilegium. Vysoký rozdíl v cenách venku a u nás byl potom pramenem vysokých zisků a není divu, že ti, kdo jich dosáhli, se snažili a snaží všemi prostředky dosavadní režim udržet. Vedlo by daleko tuto kapitolu rozvádět, ale bude-li třeba, stane se i to. Jest tedy možno za těchto okolností namítat nespravedlivost zatížení dovozu, tentokrát nikoli ve prospěch jedinců (a všelijakých jejich příživníků), ale ve prospěch celku?

Na druhou námitku, že by bylo nespravedlivé podporovat vývoz zboží, které už dnes těží z vysokých cen domácích, lze odpovědět, že smyslem opatření podle Englišova plánu jest právě taková úprava vývozu, jež jej umožňuje obecnými podmínkami, takže bude-li plán proveden, bylo by potom možno i snížit domácí ceny a odstraniti tak skutečný dumping. Uvážíme-li však kromě toho, že běží především o vývoz cukru, usoudíme, že i zvýšená podpora vývozu v té formě, jak ji navrhuje Engliš, nebyla by nespravedlivá, neboť by umožnila řešení jedné ze základních otázek naší hospodářské tísně. Osevě řepy jest úhelným kamenem našeho zemědělství a jeho zmenšení na nynější stav má

zhoubné účinky i na celé naše mezinárodní postavení. Kdyby se podařilo zvýšiti osev řepy, bylo by možno snížit osev pšenice, bylo by možno potom dovážet jí větší množství a tím nepřímou by byl umožněn zase náš vývoz do zemědělských států jihovýchodní Evropy. Jestliže tedy na jedné straně skýtá Englišův plán naději na snížení domácí ceny cukru, na druhé straně i možnost rozšíření osevu cukrovky, není zajisté třeba váhati jej přijmouti.

Odpůrci plánu.

Čtenář se však otáže, jsou-li tedy všechny důvody, které jsme uvedli, správné, proč tolik odporu proti Englišovu plánu. Především budíž řečeno, že vědomý odpor jde jen s několika málo míst, která ovšem dovedou násobením a opakováním svých hlasů vzbuditi dojem, jako by proti Englišovi byla široká fronta, V politických stranách nebylo plánu namnoze porozuměno, přesto, že nikdy ještě v dějinách čsl. hospodářství nebyl žádný úmysl vyložen veřejněji a důkladněji — jest to bohužel důsledek toho, že lidé u nás si odvykli číst noviny a čtou pouze titulky —. Takto vznikl namnoze mylný dojem, jakoby některé politické strany zaujaly předem k Englišovu návrhu zamítavé stanovisko. Ve skutečnosti však není odpor proti Englišovi zdaleka tak silný, a zvláště ti, kdož sledovali bedlivě Englišovy vývozy, nebo ti, kdož měli příležitost v podrobných rozhovorech vyslechnouti jeho názory, byli pro plán získáni. Je třeba říci, že jsou to především odpovědní činitelé ve vládě.

Přesto ovšem odpor proti Englišovým návrhům je velmi prudký a dobře organizovaný. Neboť stojí za ním největší peněžní moc v tomto státě. Moc, která si dovedla zajistiti rozhodující vliv i v organizaci průmyslu. Nadarmo četné průmyslové obory a četní průmyslníci netají se svým přesvědčením, že Englišův plán by jim podstatně ulevil, Ústřední svaz čs. průmyslníků jest proti. Nedbá hlasů celého německého průmyslu, nedbá námitek z Moravy a Slovenska, Ústřední svaz je proti. S Ústředním svazem musí ovšem jít všichni sekretáři, musí jít pražští představitelé obchodních komor, kteří dovedou ve své oficiální zprávě, brojíci proti Englišovým návrhům klidně zamlčet, že resoluce byla schválena proti hlasům komor z Moravy a Slezska, Slovenska i Hradce Králové. Rozpoutá se bouře odporu v jednotlivých sekcích, jejichž sekretáři jsou sekretáři Ústředního svazu a jehož funkcionáři jsou atd... a last not least — rozvine se veliká kampaň tisková.

Bylo by jistě nespravedlivé, kdybychom zamlčeli, že dokud šlo o teretickou rozpravu, užívalo se opravdu argumentů. Snášel se důvod proti důvodu a bojovalo se čestnými zbraněmi, tak jako se to v demokratické rozpravě sluší. Kdyby nebyla vyústila kampaň v tak demagogické formy, v jakých se posléze octla, bylo by ctí čs. demokracie, že dovedla v této době a o tak vážné věci bojovat sic s nesmírnou houževnatostí a opravdovostí, ale přece věcně a slušně. Leckde jsou ovšem námitky proti této demokratické diskusi vůbec, v domnění, že věc takové důležitosti mohla by býti dojednávána v nějakém tajném konklave a prostě servírována veřejnosti. Než veřejnost si musí být vědoma, oč jde a musí být náležitě poučena právě proto, aby se odvrátilo nebezpečí, které by mohlo vzniknouti z nepochopení a z nerozumu. Ostatně uvažme jenom, že profesor Engliš nemá než svoje důvody a svoji pravdu. Nestojí za ním žádná politická strana. Žádná hospodářská organizace. Žádná finanční moc. Nezbyvá mu nic jiného než se svými myšlenkami jíti na veřejnost.

Co tomu řekne cizina?

Avšak i v této slušné části polemiky přicházeli odpůrci Englišovi ne tolik s argumenty, jako s obavami. Především byla obava, o obchodně politických důsled-

cích Englišova plánu. Tvrdilo se, jestliže budeme valutovými přírážkami podporovat vývoz, co tomu řekne cizina? Jistě že odpoví na to zvýšenými překážkami proti dovozu československého zboží, takže výhoda mohla by být naprosto znehodnocena, naopak mohlo by býti postiženo zákazy dovozu i to zboží, které dnes do ciziny vyvážíme (byť by za dumpingové ceny)... Odpověď na tyto obavy je prostá: nechceme poskytnout podle Englišova plánu naší výrobě žádné zvláštní výhody, která by jí poskytla náskok před cizí soutěží, chceme pouze vyrovnati podmínky naší soutěže se soutěží ciziny. Není pochyby, že by to mohlo býti některým státům nevhod. Jestliže však rozebereme mezinárodní poměry, vidíme, že velká většina světa, od Jižní do Severní Ameriky přes Asii až po severní Evropu a Anglii nás dávno předběhla opatřeními daleko radikálnějšími. Japonská konkurence přímo propaguje své zboží poukazem na jeho láci, která je důsledkem poklesu yenu. Ale v nejbližším sousedství máme už příklady, které nejsou daleko Englišovu plánu. Německé skripy neznamenají nic než podporu německého vývozu. Rakousko diferencuje už ode dávna kurs měny při různých příležitostech, takže na př. musí platit ten, kdo chce jeti do cizích lázní, valutový příplatek. Ostatně všechny měny evropských států od nás na jih a východ mají disažio, jehož účinky jsou v podstatě stejné jako opatření navrhovaná u nás. Tak by šlo jen o poměrně již velmi úzký blok států se zlatou měnou. Francie, Švýcarsko, Holandsko. Ale právě tyto státy uzavírají se stále víc a více kontingenty, takže počítat s vývozem do nich je velmi pochybné a k vůli nim obětovat své zájmy skoro bláhové. Ostatně jak dlouho potrvají ještě nynější poměry měnové? Stabilisace dolaru bude signálem k ustálení mezinárodních poměrů měnových. Nevyskytl se jedenkrát na nejvýznamnějších místech názor, že Holandsko i Francie pouze čekají na tuto příležitost, aby upravily poměr svých měn k dolaru, nikoliv však na nynější výši, nýbrž tak, aby i pro ně to bylo nejvýhodnější. Libra už dnes snaží se dohnati dolar směrem dolů. Englišův plán otvírá nám možnost, abychom, aniž bychom se prejudikovali, zabezpečili si výhodu také pro nás.

Není příjemné, musíme-li konstatovati, že obchodně politické námitky, které jsme uvedli a o jejichž bezpodstatnosti jsme přesvědčeni, málo posloužily naší věci. Naší, nikoliv ve smyslu obhájců Englišova plánu, ale ve smyslu národního hospodářství československého. Jest sice správné, býti si vědom všech námitek, které se mohou vyskytnout, proto, aby je bylo možno odmítnout. Ti, kteří však s takovými námitkami přicházeli, byli si dobře vědomi, že dávají přímo materiál cizině. Jim však hlavně záleželo na tom Englišův plán pohubíti.

Domase nic nestane.

Že tomu tak je, dokazuje, že se neštíteli i prostředku šířiti poplach ve veřejnosti, jako by Englišův návrh měl znamenat ohrožení majetku československých občanů, jako by měl „zničiti dílo Rašínovo“, či dokonce naši samostatnost. Ti, kteří přišli s těmito argumenty, nedali si práci, aby si přečetli aspoň jeden z Englišových článků, neboť by museli viděti, že na úpravu domácích poměrů nemůžeme míti provedení Englišových návrhů vůbec vlivu, naopak budou-li provedeny v celé šíři a do důsledků, mohou nejenom povznést vývoz, tím zvýšiti zaměstnanost, zlepšiti hospodářský stav podniků (což nakonec se pochopitelně projeví i na dividendě), ale že zároveň pomýšlí se na zabezpečení našeho zemědělství a konečně, že se má dostati i pevné opory trhu státních papírů, tohoto nejbolestnějšího místa našeho peněžního organismu.

Stoupnou ceny?

Englišovy plány byly prostě prohlášeny za inflaci. Volalo se do boje „proti veřejným i tajným inflacionistům“. Mají Englišovy plány vůbec něco společného s inflací? S naprostou určitostí lze odpovědět, že nikoliv. Všecky plány, pokud jsou, směřují ke konsolidaci poměrů, k zabezpečení klidného hospodářského vývoje, a to i po stránce cenové, a prostředky zcela bezúhonnými. Inflace znamená především umělé a nebezpečné zvýšení cen. Engliš dokazuje, že uskutečnění jeho plánu, třebas by znamenalo zatížení dovozu, nemuselo by přinéstí zvýšení cenové hladiny. Již dříve jsme upozornili především na to, že v rámci nynějších dovozních zisků jest dostatečný prostor k zajištění valutové přírážky, takže u mnoha druhů zboží by vůbec nemusela vésti ke zdražení. Tam, kde běží o dovoz surovin, které se zpracovávají jako hotový výrobek zase vyvezou, není se rovněž třeba báti zdražení, neboť jestliže výrobce zaplatí valutovou přírážku na dováženou surovinu, dostane ji několikanásobně zpět při vývozu. Zbyl by tedy poměrně úzký okruh výrobků, vyráběných převážně z cizích surovin a prodávaných na domácím trhu, jako je tomu u některých výrobků textilních a jak je tomu z části i u výrobků kožených. Není pochyby, že by se zde projevilo zdražení, které však může býti zcela nepatrné. Podle odborných odhadů mohlo by se projevit na životních nákladech v rozsahu 1, nejvýše 2 procenty. Takovému kolísání jsou vydány ceny téměř každý týden. Každé zdražení sádla, vajec, másla, mléka, či umělých tuků projeví se mnohem bolestněji na životní úrovni obyvatelstva, než nepatrné zdražení textilních látek. Ostatně jestliže na světovému trhu stoupne cena suroviny, reaguje na to okamžitě výroba i obchod a nelze proti tomu míti námitek. Proč tedy takový poplach a taková starost o životní úroveň obyvatelstva, když by šlo o zcela nepatrné zdražení v zájmu obecném. Nebylo by lépe snéstí zdražení o jedno či dvě procenta, kdyby se podařilo umístiti ve výrobním procesu aspoň část ze statisíců nezaměstnaných? Či je menší obět společnosti, musí-li platiti podpory v nezaměstnanosti? A je klidnější svědomí těch, kteří uplatňují podobné námitky, viděti statisíce a snad miliony hladových? Ostatně jest příznačné, že tyto námitky a starosti uplatňují především ti, na jejichž dosavadní privileje se má sáhnout, to jest dovozci. Tedy žádná inflace a žádné zdražení.

Finanční moc se brání.

Kdo se nejhouževnatěji brání uskutečnění Englišových plánů, jest finanční kapitál. Odpor soustředí se okolo Živnostenské banky a Národní banky. Jest to odpor prostředí, ovládaného stejnými konservativními názory na peníze, jakýmijsi peněžním l'art pour l'artismem. Národní banka má důvod k tomuto odporu. Bojí se o odpovědnost, jak formální, tak věcně. Formální proto, že jí zákon předpisuje starost o stálou měnu a odpovědnost z toho. Ale Národní banka jde dál a brání se i z měně tohoto zákona, stejně jako se dosud bránila všem opatřením, která by znamenala zásah do nynějších ztrnulých úvěrových poměrů. Jest to jakýsi strach z činnosti, strach z toho, že by jí bylo aktivně zasahovat do hospodářského vývoje. Tomu se však Národní banka nemůže ubránit. Svoji pasivitou, svoji úzkostlivostí, svým omezováním úvěrů zasahuje stejně, i když se snaží nebýti si toho vědoma. Ale tyto zásahy znamenají stahování oprátky na krku národního hospodářství. Nemůže býti daleka chvíle, kdy bude nutno tuto oprátku přerážnout, a pak bude posláním Národní banky poskytnouti hospodářství zase dechu. Bude třeba aktivní činnosti, ne ke škrcení, ale ke zvý-

šení životního tepu. Nikoliv horečku, zdravý rozvoj. Tomu se Národní banka neubrání.

Okolo Živnostenské banky jest stejná mentalita. Je heslo stahovat pásek. Záleží na tom, na čím těle ten pásek je. Živnostenská banka utahuje pásek jiným, jí daří se při tom utahování zcela dobře. Nikdy neměla větší hospodářské moci než nyní. Nikdy nezískávala laciněji nové oblasti. Není divu, že jí tato situace je vhod a že by si přála prodloužit ji, pokud lze nejdéle.

Tyto důvody nesmějí ovšem platit stejně jako nesmí platit osobní nevraživost vůči profesorovi Englišovi, která určuje v mnohém případě stanovisko odpůrců.

Englišův plán nutno provést celý a do důsledků.

Podaří-li se prosadit Englišův plán, není ještě vyhráno. Záleží na tom, jak se bude provádět. Třeba že jeho konstrukce je jednoduchá, či právě proto, je třeba provést jej tak, jak je navrhován a nikoliv vyloupnouti z něho část, nevyvoditi náležité důsledky či skreslit jej kompromisními příležitostmi. Valutové prémie samy o sobě nás nespasí. Bude třeba střežit, aby opravdu neznamenal zbytečné zdražení, a tam, kde by se objevilo nebezpečí, umožnit dovoz těm, kdož budou ochotni prodávat na domácím trhu za přiměřené ceny.

Valutové příplatky samy neznamenaají také ještě konec deflace. Má-li se nastoupiti jiná cesta než cesta deflační, bude třeba nastoupiti ji i v jiných oblastech. Problém úvěru státního, samosprávného a veřejného vůbec, i soukromého se rozvine v novém světle. Avšak i při tom musí zůstat státní administrativní co nejúspornější, musí se i na veřejném statku hospodářiti s péčí řádného hospodáře, musí se dbáti všech přirozených zákonů hospodářského života, byť byly zbaveny slupky, která dnes skrývá namnoze zrno. Nebudeme u nás nijak experimentovat. Jmění našich občanů není v žádném nebezpečí. Půjdeme pouze bezpečnou cestou, ověřenou již zkušeností i vědou. Odvázili jsme se již jednou na tuto cestu. To, když po deflaci jsme ustálili svoji měnu a spravovali si ji podle svých zásad. Šlo nám to k duhu. Doufejme, že půjde nám k duhu, když se na tuto cestu stále, bezpečně a zdravě měny zase vrátíme.

Literatura a umění

Gustav Machatý:

Jejich zákazník - jejich pán

Glosy prakticky k českému filmu.

Autor tohoto článku je nejúspěšnější český filmový režisér — jediný, kterému se podařilo docílit se svými filmy ve světě úspěchu. Jeho „Erotikon“ i „Extase“ byly v Evropě přijaty co nejpříznivěji. Jeho hlas proto zajisté patří do té kampaně, kterou zde už tak dávno vedeme proti tomu nevkusu, kterému se říká český film.

Jako úvod.

Při mém posledním pobytu v Paříži dostal se mi do rukou reklamní bulletin společnosti A. B. filmu, který je zasílán různým filmovým společnostem a novinám. Děje se tak po způsobu velkých amerických továren.

Kresba v záhlaví bulletinu ukazuje majestátní pohled na nové filmové ateliery na Barandově. V ostrých konturách rýsuje se tato budova tak imposantně, že vypadá jako nějaký Dněprostroj. A tento Dněprostroj českého filmu stojí a chrlí své výrobky.

„Ten film se u vás vzmáhá. Donedávna jsme ani nevěděli, že nějaký český film existuje,“ řekl mně jeden Francouz, drže v ruce jeden takový bulletin. A tak jsem si vzpomněl, jak jsem byl před delším časem také v Paříži ve společnosti ředitele A. B. Reichla, který tu byl na studijní cestě, aby dříve, než se začne stavět všemi očekávaný nový atelier, vše poznal, viděl a navázal obchodní styky. Proto jsme také navštívili snad kdejaký atelier, aby ten, který jednou bude stát na Barandově, měl všechny přednosti. Viděli jsme také něco, co ale nespadá do technických vymožeností a také nelze za žádné peníze koupit, anebo někde objednat. To je atmosféra atelieru, který dýchá radostí z práce a z tvoření. Jen jediný atelier byl touto nezaplátitelnou radostností vyzbrojen. Byl to Tobis v Epiney. Filmy, které také odtud vyšly, nesly většinou tuto pečeť dobré práce a dobré nálady. „Pod střechami Paříže“, „Milion“, „Ať žije svoboda“ jsou z nich. A pod tímto dojmem řekl tenkrát ředitel Reichl, že ten nový český atelier musí dostat také do základu traversu radostného prostředí. Ano, každý, i poslední dělník, musí prý mít radost, že pracuje na tak důležité věci jako je český film, a že je součástí celku, který buduje novou industrii.

Chci ve svém článku vylíčit poměry v českém filmu. Nechci vyvolat žádnou diskusi na papíru, ale fakty dokázat, jak většinou bezhlavě, neinteligentně, bez vkusu a pocitu odpovědnosti je u nás nakládáno s filmem, který má být ukázkou duševní potence národa.

Jak to bylo.

Na Vinohradech stála stará dřevěná budova pivovaru, která dotekem kouzelného proutku stala se filmovým atelierem. Za času německého filmu, kdy také přijížděly německé filmové společnosti natáčet do Prahy scény, protože tenkrát jsme byli snad nejlevnější v celé Evropě, německí operatéri, kteří po prvé atelier spatřili, lámali si hlavu, jak je to vůbec možné vyráběti zde celovečerní filmy. Reflektory a světelné zdroje, které byly k dispozici, nestačily jim ani na malou scénu. Všechna čest ale našim operatérům. Ti uměli s těmito primitivními prostředky pracovat. Bylo jim kolegy ze zahraničí přezdíváno fakírů a kouzelníků. Jak primitivní to byl atelier, ilustruje nejlépe tato malá, ale pravdivá historika, která po Německu kolovala ve filmových kruzích.

Jeden cizí režisér, pracující v starém atelieru A. B., předložil své firmě vyúčtování. V seznamu výloh byla nesrozumitelná položka Kč 40.— a připsáno: „toileta“. Vysvětlení bylo snadné. Hygienické oddělení atelieru bylo v takovém stavu, že nebylo možno ho použít. „Tak jsem si vzal taxi a jel jsem do hotelu“; tak nějak znělo vysvětlení dotyčného režiséra. Tuto snad nechutnou povídku bylo možno přenést na všechna oddělení. Šlendrián v nejhorsím slova smyslu. V té době také vzniklo typické filmové rčení: „To je dobrý.“ Pro český film bylo všechno „dobré“. Špatné kopie byly dobré. Rozbité dekorace byly dobré. Nedokonale reflektory byly dobré. Když někdo reklamoval cokoli, byla vždy pohotově tato kouzelná průpovídka: „to je dobrý, to obecnostvo ani v kinu nepozná; až to přijde na velkou projekci do biografu, budou v tom titulky a dobrá muzika, tak to bude dobrý.“

Velká změna.

Několik jízd do Berlína, pak nějaké psaní a telefonování, a zanedlouho přibýlo několik beden, které měly určení: A. B. atelier a k. spol., Vinohrady. A v bednách bylo zařízení ton-filmu. Vlášenkář a holič se musili ze své místnosti vystěhovat, aby udělali místo kouzelným kufrům. Jiná změna se nestala. Jenom snad nájemné se změnilo; místo původních Kč 3000.— na asi Kč 25.000.— za je d e n. A tak nastaly zlaté časy této dřevěné barabizně.

Ve zvukovém atelieru je naprostou podmínkou ticho po tu dobu, kdy se natáčí. To bylo v starém A. B. to nejtěžší. Tomu oponovali všechny sousedky a psi v okolí. Na povel, když mělo být ticho, klepaly se všechny koberce v nejbližších ulicích za doprovodu psího štěkotu, a všechno bylo slyšet. Tak dokonale byly stěny atelieru utlumeny. Když nájemce namítal, že přece nemůže takhle pracovat a platit horentní nájemné za čas, ve kterém nelze nic natočit, dostal známou odpověď: „to je dobrý“.

Šlendrián se tak zakořenil, že nebylo ani pomyslení jej vyplnit. Pokrčení ramen byl už snad jediný protest výrobce. Samozřejmě, že když někdo prostě nedovedl chápat, jak je to možné, aby za denní nájem 25.000 Kč dostal to nejhorsí, byl to nesympatický host. A v té době se zrodila nová věta, nová výmluva: „budeme stavět nový atelier“. Atelier se však stavět musil, protože požární komise nedala nové povolení pro starou barabiznu.

Zavedení kontingentu a státní garancie dopomohly, že všem, kteří s filmem mají něco společného, se jejich sen vyplnil. Dnes stojí na Barandově atelier, vyhovující všem podmínkám. Je dokonalý. Je prostě vyplněným snem. Většina filmů v něm vyrobených je tak špatná, že jejich autoři podávají žaloby pro urážky na cti na odpovědné redaktory pražských listů. Šlendrián se spolustěhoval do nových budov. Viděl jsem všechny české filmy, které tam byly vyrobeny. Až na velmi nepatrnou výjimku jsou všechny pod úroveň. Nedovedl jsem to pochopit. Šel jsem se tedy zeptat. Pokrčení ramen, mávnutí ruky, zašeptání: „my víme, že je to blbě, ale obecenstvo chce salát, tak co máme dělat.“

Šalamounskou odpověď dal jeden pan disponent: „My jsme tady jako Baťa, náš zákazník, náš pán.“ To přirovnání ale neklape.

Baťa a boty a český film.

Bez výjimky všichni naši filmaři se vymlouvají, že obecenstvo chce kýč, že umělecký film není obchod. Že se musí dělati takový film, jaký chce obecenstvo. Mohou se odvolávat na baťovskou zásadu? Viděli jste u Bati nevkus? Naopak, zvýšil pojem vkusnosti. Nikdy jsem se neotřásl hnusem a neměl pocit méněcennosti, když jsem si pomyslel, že jsem Čech a stál jsem třeba před výkladem Bati. Ale velmi často jsem se styděl, když jsem viděl český film. Duševní úroveň takové domovnice anebo služky, na něž se filmaři vymlouvají, je větší, než si představujete. Tak zaostalý ten národ malých lidí není, jak by si ho pro své pohodlí a nemohoucnost přál mít leckterý výrobce anebo režisér. Baťův zákazník napřed vidí boty a pak jde koupit, ale kdyby zákazník viděl napřed mnohý český film a pak měl platit, co by se asi stalo?

Kdo jsou to výrobci filmu.

Jsou to páni anebo společnosti, které mají peníze a vyrábět musí! Vydáním zákona o kontingentu stali se, přes noc, nic netušící majitelé půjčoven a obchodníci s filmy výrobci. Jinak by nesměli dovážeti cizí filmy. A tak stát donutil lidi, kteří žádný poměr k filmu neměli, než ten, že dříve obchodovali s dřívím, látkami, a později přesešli z toho anebo onoho oboru na film, státi se filmovými výrobci. Velká většina neměla žádné zkušenosti, odborné znalosti a snad ani potřebné inteligence. Počestní kšeftaři rozhodovali, co se má filmovat a co ne. Vzpomínali si, co kdy četli, dotazovali se svých manželů, které namáhaly svou paměť vzpomenouti si na knížku, při které si nejvíce zaplakaly. To bylo rozhodující. A tak na hlavy majitelů půjčoven byl položen těžký vavřín filmového umění. Bez příprav musili se pustit do výroby, jinak by musili své půjčovny zavřít. A taková vý-

roba je velmi drahá věc. Cifra se vždy točí kolem milionu za jeden český film.

Největší z výroben je A. B. a pak Elektafilm se svými sesterskými podniky, Slaviafilm a Moldaviafilm. Nekorunovaným králem českého filmu a majitelem těchto tří společností je Josef Auerbach. Prání takového filmového magnáta je svaté a musí se mu vyhovět. Moc se mu líbí katolický kostel, také trochu jeptišky a varhany. A to stačí, aby byl manuskript na toto téma vyhotoven. Tak nějak vznikl film „Sestra Angelika“.

Tak a podobně vznikají české filmy. Výrobci si z kritik mnoho nedělají, i když jsou velmi nepřiznivci. Stal se totiž jeden případ, že film nenalezl u kritiky obliby, ale u obecenstva ano. A proto čím nepřiznivější kritika, tím pevnější postavení získává režisér u svého výrobce, který vidí v něm duševní podobu sama sebe. Neboť jinak to není vysvětlitelné, že režisér po tolika a tolika nezdarech je dále zaměstnán! Jinak se domnívám, že naprostá neschopnost je podmínkou doživotní existence u českého filmu.

Proto snad je taková radost u filmařů, že „na slovo vzatej inteligent“, jako je spisovatel Vančura, zatím ztroskotal.

Odpovědnost výrobce.

Uplynulo půl ledna a dosud se nikde neobjevilo jasné prohlášení kteréhokoliv výrobce, co český film v tomto roce chce. Nějaké povídání o krizi biografů, o špatných obchodech a kolik filmů bylo vyrobeno. To je vše! Nikde ani slova, že český film bude lepší, protože nabyté zkušenosti ukazují, že ani jeden špatný český film nebyl aktivní. Ani slovo! Jinak ovšem v Americe. Tam každý odpovědný výrobce řekl, co v tomto roce chce. Tak na př.: Vinifield Sheehan, chef Foxovy společnosti, prohlásil, že jen ty filmy, které se budou zabývat individuálními starostmi a radostmi nynějších lidí a společnosti, filmy ze skutečně živoucího prostředí, mají zaručený úspěch v tomto roce. Filmy hodnotné a dobře připravené mohou obecenstvo vrátit do kin! Potud Američané. Mlčení českých výrobců však dokazuje, že české filmy zůstanou jaké byly, totiž špatné. Budou se vyrábět dovozní povolení a ne filmy.

Jediný světlý bod.

Společnost A. B. pozvala si do Prahy význačné filmové pracovníky, aby milionovým nákladem pořídila film „Volga v plamenech“. Manuskript psal Karel Mayer, autor velkých úspěšných filmů. To platí i o režiséru Turžanském. Architekt Andrejew a komponista Schmidt Gentner mají ukázat, jak se to dělá. Snad došla tato společnost také k přesvědčení, že jen dokonalou péčí a přípravou lze vytvořit dobrý film. Ne tak, jak se často u nás stalo, že režisér čekal v atelieru, až mu přinesou pokračování manuskriptu. Filmů tak vyrobených byla velká většina. Taková výroba je znehodnocování dobrého a drahého surového negativu. Jeden takový výrobce obdržel od ministerstva obchodu dva kontingentní listy, ale s podmínkou, že negativ vyrobeného filmu musí spálit, aby obecenstvo nespátrilo tento výplod rozumu. Filmy, které podobný rozkaz nepostihl, běhají vesele po kinech, a ubozí kinomajitelé se diví, že návštěva poklesla o 50%.

Co se má tedy vlastně dělat.

Kritikům českých filmů se vytýkalo, že film ničí. Kritika má prý být tvořivá a ne destruktivní. Mají se prý ukázati cesty. To se ale už všechno stalo, jenže se to nechce vidět. Kritika byla napřed jemná, pak shovívavá a potom i hrubší.

Když jsem se tak, nechtě, psaním tohoto článku stal také kritikem, ne kritikem jednoho filmu, ale celých poměrů, chci tedy ukázat cestu. Činím tak proto, že film jako své povolání miluji. U filmu se musí začít od piky. To jsem také v Americe dělal. Byl jsem poklizečem u zvířat v zoologické zahradě Universalfilmu, statistou, lepičem, předváděcím operátorem, cestujícím s filmy, laborantem, příjmacím operátorem, hercem, a pak jsem to teprve dotáhl na posledního asistenta režie. A proto osměluji si napsati, že filmu rozumím ve všech jeho složkách.

Ateliery.

Dnes atelier A. B., poněvadž jediný je v provozu, má monopolní postavení. Musí snížit ceny, a to ve všem. Není možné, aby zvuková aparatura byla pronajímána za denní honorář Kč 12.000.—, když dokonalá aparatura americké výroby stojí i s proclením v Praze Kč 130.000.—. Není možno vyráběti dobře, když den v atelieru, s dělníky a proudem, stojí kolem Kč 30.000.—. Nemůžete, páni výrobci, přijmout od výrobce až 70% celého nákladu na film, a chtít, aby ze zbývajících 30% hradil vše ostatní: herce, operátora, výpravu, režiséra, komponistu, autora atd. Za těchto podmínek musí výrobce nejrychleji film vyhotoviti, zatím co k pečlivé práci by potřeboval dvakrát tolik výrobních dnů. Nedávejte mu tak, předražováním svého atelieru, přímý rozkaz, aby za cenu své existence musil ve všem podporovat ledabylost a šlendrián. Podobejte se tomu ševci, který vyvěšil do výkladní skříně ceduli s nápisem: Doba je zlá, vzal jsem kalkulaci na nůž!

Výrobci filmů.

Vyrábějte takové filmy, které obecenstvo chce, a ne takové, o nichž vy se domníváte, že je chce. Lze slušně vyrobit i kýč. Největší péči dejte přípravě a manuskriptu. Pozvete si i třeba nejdražší sílu k napsání. Třeba z ciziny. Je to nejlépejší. Nepoužívejte služeb osvědčených již autorů, když stokrát dokázali, že nic neumějí. Nevěřte, že se jim to tentokrát určitě podaří. Když tomu sami nerozumíte, tak se do toho nepleťte. Nepospíchejte na autora. Američané, kteří vědí, jak si vážit času, ve všem mají hurry up — jedině ne u filmu!

Volbu režiséra provádějte stejně pečlivě jako volbu autora. Když nic neumí, což musil vám v desítkách případů dokázati, tak se už ničemu nenaučí. Láce nesmí býti pro vás měřítkem. K dobrému filmu je zapotřebí především času. Sami nenosíte šaty za 100 korun, ale nutíte, aby ostatní je nosili. Film potřebuje také své peníze, a proto dobrý film stojí tolik jako dobré šaty.

Vy sami pak čtete hodně, chodte do divadel, všimněte si života kolem vás, tak dostanete jasnou perspektivu, pak jedině můžete vyrábět dobré filmy. Potom snad se odhodláte autora nebo režiséra, který vám dává slátaninu k zfilmování, vyrazit ze dveří. Sobě ušetříte peněz a docílíte, že přívlakem „český“, ve spojení s filmem, nebude hanlivý.

Můj poměr k českému filmu.

Tyto poslední řádky se mně píší nejtíž. Četl jsem seznam vyrobených českých filmů za minulý rok. Ani jeden jsem nevyrobil já. Snad proto, že jsem českému filmu otevřel cestu v Holandsku, Holandské Indii, Francii, Norsku, Dánsku. Snad proto, že jsem začal od piky a předem jsem nechtěl podporovati šlendrián. Snad proto, že jsem chtěl vyrábět dobrý film a ne dovozní povolení. Na dotazy, proč nic nedělám, musil jsem odpověděti, že nevím. A proto také raději se stanu filmovým emigrantem, než abych se připojil k prznění tak krásné věci, jakou je film.

do ba a lidé

Dan Jordán:

Co lidé píšou novinám

Časem napadne někoho v redakci uložit ten či onen kus papíru, který se najde v poště. Novinám píšou hojně blázni a veršovci, vynálezci a reformátoři, kvěrulanti, tajní geniové, kritici, všelijací nadšenci a mnoho lidí podivné odrůdy lyrické, jímž je patrně nevyhnutelnou potřebou svěřovati se novinám s nějakou svou intimní bolestí nebo radostí. Sbírka, ze které tady uveřejňujeme leccos, co se nám zdá býti typické, vznikla v několika redakcích denních listů spojením takových zásuvek. Většinou jsou to věci z posledních let a jsou to svého druhu tak trochu dokumenty, protože bylo z nich vyloučeno všechno anonymní a podezřelé ze zábavné hry s novinami. Mluví z nich tedy skuteční lidé a jejich skutečný život, duševní nebo jiný. Nic není přibarvováno nebo upravováno. Bylo třeba tu a tam jen něco vynečat. Někdy jsou ty dopisy příznačný doklad o tom, jak noviny rozvazují jazyk svým čtenářům, a jakou jsou zpovědnicí pro ně. Redakční koš, kam by jinak zapadly, není svým obsahem psychologicky nezajímavý. Naopak ocítají se v něm věci, které právě pro toto místo jako určené nabyly jisté ceny. Jejich tragikomický osud je v tom, že se stávají redakčním tajemstvím, ačkoli o ně pranic nestály. Možná, že i tato naše publikace oklikou a k jinému účelu nežli zamýšleli, měla by pro leckterého jejich autora půvab uspokojení, kdyby o tom věděl.

Okultista

Vážení paní redaktori!

Byl jsem několikrátě svědkem nevysvětlitelného mi zjevu okultního, jehož pomocí dospěl jsem k jakémusi filosoficko-náboženskému názoru, pod jehož osvětlením pozbývá lidské mraveniště své pohanské chimeričnosti a veškeré světové dění nabývá radostné účelnosti.

Ač počátek jevů odehrál se v květnu r. 1930, pochopil jsem teprve před několika týdny závažnost údajů, podivuhodným způsobem mi zdělených. Pokouším se zachytiti na papír zdělenou mi nauku. Ztrávím denně 13 hodin vyčerpávající práci, potřebnou k uhájení nutného životí. Nyní před vánocemi, byl by nejvhodnější čas, k zveřejnění poznatků, jichž správné pochopení může míti nedozírné následky. Jest to učení o účelnosti veškerého dění, směřujícího k proměně člověka, ovládaného živočišným vědomím v tvora ovládaného vědomím duševním.

Popisovati, za jakých okolností jsem těchto poznatků nabyl, zabralo by rovněž mnoho místa. Dejme tomu, že jsem stížen stihomamem. Osoba mne navštěvující má vzezření biblického vyobrazení Krista a rovněž některé výroky, vztahující se k jejímu životu shodují se s mými poznatky, které o životě Kristově chovám. Na přímou otázku: „Kdo jsi?“ odpověděla ona osoba: „Jsem nepatrným atomem, který pochopil svoji nicotu. Miliony nepatrných jiskřiček duševního života spojilo se v náboj, podobný náboji elektrickému a já byl bodem úderu, vodičem, kterým soustředěná síla byla rozvedena a kterou, ovšem v nepatrném množství celé lidstvo bylo napojeno. Nyní čekám, až přijde opět můj čas!“ ...

Po novém roce budu mítí dopsánu první rozmluvu se zjevem a okolnosti, za jakých se rozmluva udála. V této rozmluvě bude se již rysovatí kostra celého učení.

Tělo lidské a živočišné schopnosti obnovují se dědičně. Duše lidská přestupuje do těla, u kterého předpokládány jsou podmínky, odpovídající stupni duševního vývoje jednotlivé duše, do těla, které je schopno vyrovnatí účty duševní knihy v polozkách: „Má dáti“, „Dal“. Tímto působem se často stává, že otec na hrob svého jedináčka na hrob skrývající součástky, rovnající se svým obsahem hromádce kompostu, věnuje obnosy, schopné zachránití několik zdravých dětí od bídy a nemoci. Stává se zatím, že zytím co otec stává na hrobě pomník, za nějž mohl by býti pěkný domek, duše jeho jedináčka nalézá se v těle mrznoucího hladového drobečka, jehož nynější otec marně klepe na dveře bývalého otce, na dveře označené tabulkou: „Pozor, zlý pes!“

Chtěl-li by některý z pánů redaktorů ujmouti se mých poznámek o učení a zjevu v předu popsaném, poznámky pravopisně opravití a zčeštítí, za polovinu získaného honoráře i všech dalších možných výtěžků, prosím, by laskavě zaslal mi svoji adresu.

S veškerou úctou srdečné díky vzdává předem

J. B., Smíchov.

Proroci a jasnovidní

Vážená tisková kancelář čsl. republiky!

Žádám Vás zdvořile: Ve jmenu Hospodina, Pána Zástupů, uveřejnit následující prohlášení daného prorocství a zjevení, kterého se mi dostalo dne 1. I. 33 v den nového roku — ve všech časopisech a radiu a to i za hranicema.

Skormoucené lidy a narody celého křesťanství! Podněte hlavy vzhůru a plesejte neb se přibližuje den všesvětového míru: Tento den radosti a plesání jest určen Hospodiném celeho vesmíru na den: 17. dubna 33.

V tento veliký den nastane: 1. Úplné sbratření všech křesťanských národů a jazyků. 2. Úplné odzbrojení. 3. Zdemaskování všech falešných proroků, kteří uvedli celou lidskost do těch nesnází v kterých celý svět se dnes zmitá. 4. Pak jejich odstranění z jejich dosavadního působiště. Tak jak mně to ukázal Hospodin a Bůh Všemohoucí: a toto zjevení a prorocství jest prave a nezklame!

Tyto věci se nestanou skrze odzbrojovací konference v Ženevě, která již pohltila již mnoho miliard — leč skrze odzbrojovací konferenci v Praze, která se sejde na „velký týden“ jako oslávění jubilejního roku 1900 úmučení a vzkříšení Kristového.

Neb jsem viděl novú a krásnú a ohromnú hvězdu nad Prahou se třpitici, na které to vše bylo vytištěno a bylo mně ukázáno to sepsat a poslat k všeobecnému uveřejnění, aby byl o tom spraven celý křesťanský svět, lidu, národu a jazyku. Aby zemdená kolena byla posilněna, a opuštěne ruce a mysli se povznesly vzhůru. Proto nermuťte se, ale plesejte a radostí nech poskočí srdce vaše. Néb ústa Hospodinova to vyřkly, a slova tyto jsou pravdivé a věrohodné, a vy všichni slédujte jak se tyto věci vyvinú, k vaší radosti a spáse, tak že žaden život lidsky na zmar nepřijde!

Vidúcí Jansa (kteréžto jméno má být tajeno).

Ať je to bez odkladu uveřejněno

Prorocství

1. Moje smrt (proměna) nastane 1. listopadu r. 1945.
2. Udělena bude mně 3krát „Nobelova cena“.
za I. Duševní a záhrobní vědu
II. Léč proti cukrovce
III. Literaturu.
3. Revolverový atentát (neznámou ženou) nebude smrtelný.
Rudolf Mauer, Žižkov.

Řešitelka krise

P. T.

Administrace.

Nížepsana dovoluji se Vám zaslati novoroční soutěž pro rozluštění a hledání cesty pro usmíření světové krýze.

Soutěž která je nakreslená na třetí straně zustavá dosud v mém tajemství.

S veškerou úctou

Anna Koulová.

Novoroční soutěž

Moudrý tulák

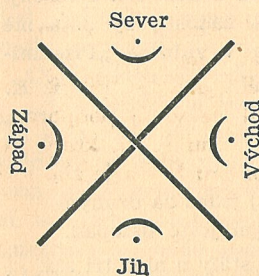
Mame hodně sportovníků,
kteří tulácky světem chodí:
A hledají správnou cestu,
kde se světovému hospodařství škodí.

Chcete hospodařství všude napravití,
musíte od Jihozápadu vyjítí.
A pak západ první navštívítí,
i sever také upozornítí.
A po cestě jedné Jih společně pozvatí.
Naposled Východu všechno říctí.
Aby všichni čtyři po jedné cestě se dostavili.

Kdo vykreslí také čary,
aby jednu cestu utvořili,
uprostřed se shromáždili
a lid z krýze vysvobodili.

Tyto čary světový kříž spojí
a svět hospodařský usmíří.

Anna Koulová,
majitelka patentních vynálezů,
Růžový pahorek, Frýdek, Slesko.

Stížený stihomamem

Redakci!

Podepsaný žádá o laskavé otištění této pravdivé zprávy, která nesmí býti utajena. Podepsaný prohlašuje veřejně, že byl přes rok trvajícím rámušem ve dne v noci ubit k smrti, aniž by se dovolal pomoci. Ježto má bolest, které nemůže vydržeti, žádá by vrahové smrtelný zápas ukončili.

V úctě B. S., Praha IX.

Uražený nevěrec

P. T.

Jsem dlouholetým čtenářem Vašeho listu a velice se divím, že dosud v redakci nevyskytla se ani jediná bystřejší hlava, která by z pokrokového listu vymítla zaostalá a o naprosté frásovitosti svědčící slova: b o h u ž e l a b o h u d í k.

V zájmu listu tiskněte všude slova vhodnější, jichž je dosti!
Spektator.

Žaloba z Podkarpatské Rusi

V ž á r u l á s k y.

Z labských luhů národovec se dostal
ve vrchovinu karpatských hor, —
aby zde, češství — lásku k vlasti zasel
v srdéčka útlá — našich tu sirot.

Však změnily se jeho plány —
co v duši odnes' z drahých Čech,
ty rozplynuly se jak večerní páry
když prvně do pustiny vlez!

Uherské pustiny! —
při ohni cikánek rej,
čardáš za zvuků houslí
cimbaly zpění krev.

Krev se rozproudila v synu matky Slávy,
i zahleděl se v oči černé Sáry.
Mateřština byla ta tam
a národovec se ubral v kaftan.

Dnes již šargon mluví plyně
vyhýbá se vepřovině.
Než přijal desatero — řeménků svazeček,
musel si k vůli Sáře ušlechtit koneček.
Na šábes se do řemínků váže
a lásku plní černé Sáře.
Lásku k vlasti nechal v pustině
a věnuje se hebrejštině.

Žena.

Básník

Velectěný!

Prosím Vás laskavě, by Jste přečetl moje čtyři verše a bude-li jen trochu možno, dal je tisknout v některém časopise Vaší administrace. Že tímto způsobíte velikou radost mě, nemusím psát, ale mnoho mých přátel si časopis ten zokoupí v úpomínku. Neboť verše tyto jsem psal na jejich přání, ve společnosti.

Mám básních svých ještě více jak padesát, zasazených v sešitě. Nepátrám však dosud po vydavatelích. Dal jsem v ně několikrát nahlédnouti. Úsudek byl různý. Jeden řekl: „Mladý Hora.“ Druhý mě typoval k Macharovy, tedy pravý opak. Myslím proto, že jsem dosud malé nevyvinuté embrio, však ne bez zajímavosti. Jest mi teprve dvacet let. Odbočuji však! Opětují svou hořejší prosbu se žádostí, by Jste mě laskavě vyrozuměl v nedělní politice v rubrice „Písemnictví“.

V dokonalé úctě

V. K.

Anti-Baťa

Ševci.

U nás kdysi v republice
bylo ševců převelice,
tu se vyskyt jeden pán
a hned všechny zahrabal.

Ten pán to byl Baťa,
udál ševcům ihned kata,
rázem krámy opravil,
ševci při tom popravil.

Každý mistr měl pět kluků,
při tom taky ševcoval,
aby on si taky ten
milión vydělal.

Náhle zazněl zvonů hlas,
ševci začli umírat,

padaj jeden za druhým
a nejní ještě listopad.

Boty stály u nich tři sta,
brali to jen podle gusta,
když to byl bohatší pán,
tak tu cenu odstonal.

Kterí jste však tady ještě,
seberte si svoje kleště,
běžte rači někam dál,
by vás taky nezahrabal.

Ceny jdou teď hodně dolů
boty stojej polovinu,
ale jenom u Bati
ten ty ševci vyplácí.

Ctěná redakce! Zdělte mi prosím vás v oznamovateli jestli můžu časem něco pro Váš list složit, jsem začátečník a doufám, že mě přijmete. Děkuji předem. Značku prosím K. H.

Moralistka

Vážený pane redaktore!

Dovolávám se Vašeho zakročení ve veřejné věci u mravnostní policie. Na Smíchově ve veřejném záchodku jsou zřízené zvláštní tajné otvory co kukátka z pánského klozetu do dámského, v němž se vybírá zvláštní vstupné při obsazení dámského klozetu a jenž bývá čteně navštíven zvláště staršími pány. Upozorňuji na tuto nemravnost a žádám Vás pane redaktore o zakročení u mravnostní policie.

Nestaneli se v tom ohledu náprava, upozorním na tento podnik výdělečný jiné listy

S úctou

M. K—ová, Praha.

Sentimentální vlastenec

Zas v okně zadumán? Zas toužíš v dáli? Kde myšlenky tvé toulají se kde? Ano touzně hledím a duševní můj zrak vidí Hrad staroslavný, králů sídlo, krásný pyšný Vyšehrad. A dnes v něm vzácný slavista má svůj věku slavný den, a v čelo jeho zlatým písmem vepsáno je číslo 82. Vzácný věk ale ještě vzácnější jsou vlastnosti, charakter velikého poety

a otce vlasti. Pravím otce, a dobrého otce vlastního, neb byli jsme vždy jen děti nevlastní od doby Karla IV. Dnes jsme povini s otevřeným srdcem jako hodné děti, hodny lásky jeho, hluboce se poklonit a jako jeden přátel si jedno. Ó kéž neznámý činitel a jeho prozřetelnosti zachráni nám jej tisíce ještě roků. Tak by bylo, že za práci dáváme přiměřený plat, a za lásku zase lásku.

Nejsem ani snad malý fanatik upřílišněný, vlastenec jsem střízlivý a chladný. A jako takový jsem ukázal jsem se v roce 1910. Když napsal jsem tehda nedopatřením na administraci a expedici Národní Politiky Prosaický sen! V tom V tom spisku který snad ještě je uschován a neb se na něj pamatuje universit. prof. F. Sekanina a bývalý redaktor P. Hýbner. V tom rukopisu bylo zřejmě uvidět, jsemli vlastenec či ne. Byl to sen, který jsem napsal jako fantasi, ale bylo tam mnoho plaidaioru — obžaloby. Ale pak s radostí sem sledoval, jak se hnulo hodně s tím vlažným vlastenectvím. Bylo to tehdy ode mě dosti smělé risko, vždyť to bylo za Rakouska. Ale přece to bylo „Až spáče procitne“ a tehdy zas to bylo kus iniciativy, ale byl sem rád že se s myšlenkou národnostní hnulo. Vždyť sem to nedělal za zysk ani ne za slávu toho sem byl dalek. Ale vážím si lidí nanejvýš zasloužilých po stránce národnostní. Vždyť člověk vidí že i ten pes hájí svou boudu. Nedalo mě to pokoje ani míru až sem popsal kus papíru. Každý staví ze své hlavy a pak všichni dohromady. Sou ve světě cesty přerozličné různé jako typy různé jsou tě, ba i cesty klykatí se semo tamo a na těch cestách setkáváme se mí dnes. Mistr Jan Hus jako i vlastenec. Přivodíte slávu na jméno Čech. Dejž ať z lidu moc mu plyne. S mlékem mateřským snad sál jsem do se něco, že pocházím z české mámy. Jednu ruku na Moravu, druhou Tatry k svému srdci vinu. Semkněme se v jednotné klubko a rozvíjeme pak se v zájmu celku. Moc a síla spočívá v nás samých. Slovanský národ pod jediný prapor červeno-bílo-modrý a pod jednu střechu českého mého domova. To byl obsah tehdejšího rukopisu Prosaický sen.

Velíšek.

Slavomam v rýmech

Ctěná redakce!

Zděluji vám zajímavý zjev přírodní. Jsem bez práce, mám jen trojtřídní obecnou školu, ale od Přírody ten dar, že v hodině sepíšu a složím až přes dvacet veršů básní na různá jména. Dnes doba různých rekordů, které dokáží některé Osoby buď ve Sportu, aneb v něčem užitečném! I já chci Českému Jménu přispěti k Jeho Oslavě ve Světě tím co dosud nebylo a nebude. Činím nabídku všem skladatelům básní a písni vůbec i těm hlavám nejučenějším, kdo by v té krátké době jako já složil okamžitě něco ve verších. Mohu skládat dvojslohem i jednoslohem, to znamená že i ve středu řádku lehce jako na konci libovolně mohu psát v rytmu. Něco podobného zajisté ještě nebylo, aby neučený akto se vyslovil. Pro mě není žádného tajemství. Kde dávám hádanky, co značí znamená Jmena, tajemství veškeré Moudrosti má jedině Zlatá Česká Řeč ve svých jmenách. V té je podobnoství Slova Věčného. Ku příkladu, podle čeho má hmota název Země? Dle čeho hmota stromu sluje dříví. V jakém znamení je jméno Svaté Mařimagdaleny? Dále tajemné znamení nej-světější Trojice, tajemství indických knih, Věd, to vše je pro mě lehkou hádankou. Lehce mohu psát krásné povídky ve slohu a prosil bych vás za mírný honorář, kdyby jste je někdy dal do tisku. Neb jsem v bídě, ale tuto moji výzvu učíte, aby vzdělaný svět uzřel dnešní div věčné moudrosti Přírody.

S úctou

J. M.

Lehce vypíši dle čeho a kdo dával
Jména různým Osobám, vesnicím, Městům
v krátkém vysvětlení.

Mohu prokázati Div Světa dnešního Času
Pravdu ve všem mě dá Věta, Přírody Hlasu.
Dle čeho jsou Bohnice v názvu znamení
vedle nich též Ďáblice, v pravdě poznání.
Moudrost Věků Tvořila ty Moudré Bohy
kterým rozum Svěřila, ruce i Nohy!

atd.

Zde jest ukázka mé vyspělosti. Těchto pár veršů v malé hodině složeno i sepsáno.

Zajímavě by bylo, v dnešní době učiniti tento zápas jaký dosud nebyl. Toť jest ten Rekord vytržení okamžitého pochopení pravého stavu každé věci.

Strindberg bez literatury

Manželství, které vraždí.

Otištění rukopisu zachráni člověka, respektive napravi, co se napraviti dosud dá.

Oženil se, aniž by ji řádně znal. Hrubost, pánovitost, zlomyslnost ve svém nitru nosí (ona), kteréžto vlastnosti na svém muži vybíjí za to, že s ní smýšlí poctivě. Její nepodadná povaha, lstivá a mstivá k neposání, ubíjí nejen zdraví manžela, ale i jeho pověst a činnost. Je spisovatel (z Vašich řad člověk a proto aby byl ušetřen dotahů, nelze ho jmenovat), práce jeho jsou větším dílem doma, takže rozerván ženou, vypověděly mu schopnosti službu. Nepracuje, nemůže již proto, že manželka ho stýrala. Udělala mu krevní podlitiny na hlavě, poškodila na sluchu, poškrábala ruce a krk, kde několik prstů svědčí, jak ho škrtila. O hrncích a talířích nemluví. Když se bránil, křičela o pomoc. Nějaká sudička se v oknech ukázala, a on byl vystaven za rváče. Manželka se o to postarala. Snaží se vzít na sebe tvář trpětelky, plakala a pláče dál, kde se jí dá, ve sklepech i na záchodě, a to velice hlasitě, jen proto aby byla litována: „On je tyran vyhnal ji“.

Jsouc manželem napomenuta, s rafinovaným pláčem utíká na ulici (bez snubního prstenu) pokrývá na muže svého všemožnými jmény těch a oněch čtvernožců, nescházejí ani jména nejhrubšího obsahu, jež užívají prostitutky nejhrubšího zrna. On takto vyprovokován, zřejmě slinu nespoklne. Tato žena si nechá říkat „rukulíbám, milostivá paní“. Pohrdá se služebnou, řemeslníkem, dělníkem. Této vrstvě lidí říká: „červená veš“. A u této červené vši najednou hledá pochopení. Tato manželka, jsouc dcerou bohaté sedlácké rodiny, místo aby v manželství krizi, kterou zavinila, poskytla pomoc, tu, aby nějakou částku z určeného jí věna od matky si uvolnila k účelu existenčnímu, naopak z posledních peněz mamince posílá dárky. Nestačí však to, hned při veselce přivezla si svoji neteř, dítě od její sestry co věno. (Chtěla přivést ještě jedno.) Výchova její činí dnes 10.000 Kč, ač jeho matka, rozvedená paní, alimenty, určené tomu dítěti, sama schovává a k tomu žije na statku. To vše matce tohoto dítěte nestačí, ještě se domáhá zvláštních jistě krvavých alimentů na sebe, jež jí byly kdysi zamítnuté.

Tato všeliká bezohlednost ze všech stran projevovaná je důvodem různic. Žena muže nemiluje, miluje svoji rodinu a neteř, kterou strýc nesmí napomenouti. Miluje mamincin mamon, z kteréhož nepatrný peníz (na tak bohatou rodinu) patří do věna ženy, složený k získání místa, a rodinu by zachránil. Jen mamon má však větší cenu než život člověka. „Raději postoupím smrt, nebo, bidáku, chcípni sám,“ pravila mu manželka, vymlouvajíc se, že by byla vyhoštěna, že je mladá (39 let). Zapomíná že jiná v těch letech je zařízenou. Co dostala najde se v malém měřítku v jednotlivém pokoji, a při tom se považuje za vykořisťovanou, řečeno, že každý požadavek bude trestat blázincem. Prý to vše měl zařídit on, aby si získal lásku. — Posuďte, zda ona nepatří do blázince!

Jeho bratr.

život a instituce

Franta Kocourek:

Z království Mostecké společnosti

II.

U předsedy závodního výboru dolu Nelson.

Pan František Draxl, snědý muž s černými vlasy a temnými očima, pracuje na dole už dvacet let. Jako horník prošel všemi způsoby zaměstnání, od dělníka režijního k úkolovým pracím. V roce 1924 byl zvolen členem závodní rady dolu Nelson za Mezinárodní všeodborový svaz. Ptám se ho, chce-li mluvit. A chce-li, aby to zůstalo mezi námi, nebo mohu-li to uveřejnit. Prohlíží si mě, ptá se, pro jaké noviny to chci.

„Byl u mě taky jeden redaktor z moc solidních novin, vyptával se mně na všelicos, zapsal si to — a víte, co jsem se potom dověděl? Že je to fízl Mostecké společnosti.“

Podává mi kus papíru, podepisuji se mu tam i s adresou, aby ke mně neměl daleko, kdyby se také ze mně vyklubal fízl. . . Jinak — nemá před veřejností co skrývat, co mi řekne, mohu napsat do novin, bude rád, když se to uveřejní.

O závadách se vedly nějaké zápisy?

„Ano, zapisoval jsem to do Zápisníku prohlídkové knihy. Ta byla vždy po prohlídce předložena správě závodu k nahlednutí a bylo upozorněno na nutnost nápravy. Kdo ty věci měl v evidenci? Pan závodní Peisser. Ten šel, prohlédl si, nač jsem ho upozornil, a napsal u každé části nálezu buď „napraví se“ nebo „odstraní se“ nebo „běře se na vědomí“. Ale tím to bral za odbytou věc, za čtrnáct dní jsem přišel znovu na prohlídku — a našel jsem všechno ve starém, vadném stavu.“

„Nejčastěji to byly závady v dřevnění. Chodba, kterou prochází mužstvo, má spojky, nebo kopny (stropnice) ze dřeva. A ty jsem našel často zlámané. V tom je nebezpečí zřízení stropu. Když se nedřevnilo, musilo se vyzdívat. Ale to se také nedělalo podle předpisu. Jiný takový důležitý předpis zní: ústí porubu (etáž, kde se dělá výlom na čtyři metry a vyrube se odtamtud uhel), mělo být široké tři metry a vysoké dva metry dvacet. To proto, aby měl horník možnost utéci v případě nebezpečí vjetí stařin do komory. A to, to se za Peissera vůbec nedodržovalo.“

To by byly závady v dřevnění. A jiné se nevyskytovaly?

„Jiná taková častá závada byla v hromadění odpadového uhlí a shromažďování uhelného prachu, zvláště u pohyblivých žlabů v revíru číslo pět a v revíru Salesius. Ano, to je tam, kde jste byl, na jámě Nelson VIII. Ty pohyblivé žlaby byly správou dolu zavedeny, protože se tím ušetří lidské pracovní síly. Ale takový žlab, ten se třese a hrozně vytrásá prach, tomu se ani nedá zamezit při žlabech. Právě ty žlaby způsobují, že je v dolech tolik uhelného prachu a ten se musí odklízet.“

Zastavili jsme se posledně „u sedmičky“, u větrací šachty Nelson VII. Tam jsme se dostali po prvé ke zjevu naprosto špatně pojaté racionalisace, namířené bezohledně proti životu dělníků: pamatujete se, že v jámě Nelson VII., hluboké 146 metrů, byly jen žebříky, po nichž se zachránění s nejvyšším úsilím dostali nahoru z hořícího dolu. Ale klec, která tam měla být, tam nebyla. Teď docházíme k druhému názornému příkladu racionalisace, jak jí rozuměli vládcové Mostecké společnosti: zavedli z úsporných důvodů pohyblivé žlaby, které vytrásají a víří v abnormálním rozsahu uhelný prach. Ale síly, nutné k odstraňování tohoto prachu, pokládají za zbytečnou přítěž:

„V poslední době správa závodu propustila z úsporných

důvodů síly určené k odklizování spadaneho uhlí a uhelného prachu. V tom směru byly závady veliké. Nebezpečí znečišťování rostlo.“

A jaký je váš názor na vznik katastrofy?

„Buď to v tak zvaném starém „sítrevíru“, dávno už zdolaném, kde je zdivo už delší dobu horké, se zaparilo a nahromadil se tam plyn, který se mohl zapálit a vznítit kapslovnu, ležící blízko těžné jámy. Nebo to mohlo být i v 5. revíru, kde pracuji. Tam jsou staré zdi ve špatném stavu. Mohl tam být nashromážděn plyn, který se vznítit a současně zapálil prach u žlabu v tomto revíru. Anebo, za třetí, se to mohlo stát v 6. revíru, tam bylo sice vlhko, ale přece tam byly velké ohně. Tam se od ohňů mohl vznítit prach a přenést oheň jinam.“

Kdy naposled jste prohlížel Nelson?

„Poslední má prohlídka dolů byla v prosinci 1933.“

„Jaké jste našel závady?“

„Našel jsem dva hlavní nedostatky: mnoho uhelného prachu a špatné vydřevňování.“

„Koho jste na to upozornil?“

„Upozorňoval jsem na to inženýra Blahníka.“

„Zapsal jste závady do Zápisníku prohlídkové knihy?“

„Nezapsal. Inženýr Blahník mi slíbil, že to bere na vědomí, že to odstraní, a řekl mi, abych to nedával do protokolu.“

„Jenom proto jste to tam nezapsal?“

„V poslední době jsme už byli rozladěni, rozčileni zbytečností zápisů . . . stále jsme zapisovali stížnosti — a nic se neměnilo . . .“

Něco ze styku předsedy závodní rady s báňským úřadem?

„Na báňském úřadě jsem byl v posledním roce při tom, když se mluvilo o plánu na propuštění sto padesáti horníků z dolů Nelson loňského roku. Třikrát jsem jel do Mostu jednat. Poukazovali jsme na to, že to není možné, propustit tolik dělníků. Ukazovali jsme, jaké je na dole nebezpečí, na množství ohňů, uhelného prachu, na špatné vydřevňování chodeb, kudy prochází mužstvo. Říkali jsme na báňském úřadě, že není zapotřebí propouštět, že ti lidé mohou být zaměstnáni, že budou mít co dělat, aby byly chodby v dolech zabezpečovány. Tehdy i vládní rada Jůzl doporučoval propuštění a říkal, že takové zabezpečovací práce by stály velké peníze, důl je prý nevýnosný.“

A kdo je podle jeho mínění vinníkem na katastrofě?

„Velkou vinu a odpovědnost za katastrofu nesou ze správy závodu závodní Peisser s naddůlním Naidem a důlním Kutinou: to jsou tři machři Sparsystému. Každý se odvolával na ředitele, aby sám neměl odpovědnost. Ale bývalý závodní, pan Vokáč, ten jednal jinak. Říkal: Mám-li udržovat důl v pořádku, mám-li se držet hornopolicijních předpisů, musím mít dostatečný počet dělníků k udržování dolu. Jinak přece nemohu převzít odpovědnost. Ale Peisserovi nešlo o nic jiného, než o to, aby Mostecké společnosti ušetřil půl druhého milionu.“

A čím by se dalo zabránit v budoucnu podobné katastrofě, pokud je to v moci lidí?

„Podle názoru mého i podle názoru kamarádů horníků jediná pomoc by byla odstranit pohyblivé žlaby. Pro nás je to velké nebezpečí, pro správu dolu zisk, oni dostanou uhlí z dolu laciněji. Ale také se jim to nevyplatilo, jak je vidět.“

Věříte ve zlepšení pracovních podmínek horníků do budoucna?

„Budou-li vinníci skutečně potrestáni, jistě se bude ředitelství snažit o bedlivější dozor nad bezpečností horníků.“

A nakonec, docela nakonec, když se ho ptám, jak se chovají lidé, zvláště horníci, při výslechu před vyšetřující komisí, odpovídá předseda rady nejpostizenějšího československého uhelného dolu:

„Lidé mají strach, myslí si, co kdyby tak se ty protokoly měly dostat do ruky správy závodu, což kdyby se tak Peisser vrátil na své místo, no sbohem! A proto vypovídají jen tak tak . . . sotva to z nich leze. To víte, dnes je málo statečných lidí . . . Máme těch práv my dělníci už tak málo dnes, tak snad můžeme hájit ta práva, která nám ještě zbyla, nemyslíte?“

Statečný, který má strach . . .

Zmínil jsem se vám už o jednom muži a slíbil, že se o něm dovíte víc. Je to Alois Sýkora, šestatřicetiletý horník z Oseku, otec tří dětí. Prosím ho, aby mi věnoval trochu času. Vycházíme z domu. Je už tma, jen slabě naznačují cestu obecní žárovy. Pan Sýkora projevil ochotu něco mi říci, ale rozhlíží se kolem sebe jako člověk, který se bojí, že bude přistižen . . . Prosím ho o vysvětlení.

„To je tak. Já mám strach, aby mě neviděl někdo z úředníků . . . Ono je teď samé vyšetřování, já teda jsem nemocnej, nadejchal jsem se pořádně plynů, ale kdyby mě někdo viděl tady venku . . .“

A znovu se ohlížel po neviditelném nepříteli. Vy jste to třeba už zapomněli, ale Alois Sýkora nezapomněl, že je v hranicích Mostecké společnosti. Ale vy se ptáte, co vlastně provedl Alois Sýkora? Řeknu vám to hned:

Zachránil jedině čtyři horníky, kteří unikli z Nelsonu III. před plynem a plameny.

Dvě vdovy.

S tajemníkem města Oseku Fr. Kaftanem jdeme nahoru na Rýznberg, cestou oblíbenou místními láskami v podvečer, bohatě zalesněným údolím. Až skoro tam nahoře stojí na rozcestí kaple. Za její hranou vidím muže s velkým fotoaparát. Dirigentskou rukou dává pokyny komusi prozatím neviditelnému. Až teď, když jsme se dostali o něco výš, vidíme skupinu uchýlenou ke zdi kaple proti slunci. Koho jiného by tu v těchto dnech fotografovali, než pozůstalé katastrofy? Skupina trosečníků „Nelsonu“ je sražena u zdi rukou osudu a přiměřeně zaranžována rukou uměleckého fotografa, poněkud zneklidněného objevením vysokého městského tajemníka po mém boku.

Tři vdovy a třináct dětí tu stojí u kaple, šestnáct lidiček s očima upřenými k zázračné skřínce. Jedna vdova vyrazila najednou výkřik k nebi, zalomila rukama, jakoby v ní nastal výbuch bolesti a potom slábne několik slov o jejím muži, který zůstal tam dole, muž a otec.

„Ne abyste z těch fotografií chtěl mít sám nějaký zisk!“ varuje městský tajemník fotografa. „Výtěžek musí přijít jen pozůstalým.“

Strmou cestou vystupujeme k domku první vdovy, Anny Sperlingové. Její muž ten baráček opravil, vyspravil, omítl, docela pěkně teď vypadá, ale je na něm ještě deset tisíc korun dluhu. Vdova, již ve fotografické skupině patřilo sedm dětí, se ptá tajemníka, jak to zařídí, aby je z toho baráčku nevyhnali, když jsou naň dlužní, jídlo že se nějak sežene, ale nejhorší že by bylo, kdyby se svými dětmi neměla střechu nad hlavou. Děti jdou a běhají kolem nás, sedm sirotků, z nichž nejmladšímu jsou čtyři leta, nejstaršímu devatenáct. Měla osm dětí, ale ten osmý, František, zůstal s tátou tam dole. „Bylo by Františkovi letos dvaadvacet let . . .“

Jejímu muži — jmenoval se Andréas — bylo 46 let. Vyprávění, z něhož uvedu úryvek, odpoví jistě na několik vašich otázek ze světa oseckých vdov, jejichž bolestí procházet ve větším počtu by se vám jistě přičilo stejně jako mně. Úryvek z jejího vyprávění odpoví také na otázku, jaké byly poměry na Nelsonu bezprostředně před výbuchem.

„Na šichtě byl Andréas naposled o Novém roce. Přišel v noci domů, ale hlad ještě nemám, povídá, za to nám žízeň.“

Měli jsme dnes v dole tři velké ohně, musil je zazdívat, zamazávat, dusit, víte, on byl Feuerwächter. Bolela ho hlava a měl žízeň, dala jsem mu kávu. Takhle začíná Nový rok, povídá muž: jestli to na dole nespraví, když to bude takhle trvat, tak ten lumperei ani tejden nevydrží! To jsou jeho slova, jak vám to říkám. Ani tejden — a vono to přišlo druhý den . . .“

Mluvil její muž někdy o nebezpečí na Nelsonu?

„O ničem jiným nemluvil, když se něco stane, říkal, my tam budeme všichni, nemyslete si, že se někdo odtamtud dostane! Tadyhle můj bratr mu říkával: nemluv pořád o šachtě, dyť se zblázníš! On pořád jen o šachtě, to víte, po prvé fíral dolů, když mu bylo šestnáct let. A po třiceti letech fíraní dostal od správy dolů uznání, chlubil se s tím ještě, říkala jsem mu, vykašli se na to!“

Asi o čtyři sta metrů níž, docela blízko kaple, je domek čís. 31. Žena, kterou také v té skupině fotografovali, když jsme tudy šli, stojí dosud před domkem. Je tak drobná, žlutá tvář a kousek ploché hrudi žije v tmavém rámu černého kabátu a černé radiovky. Stojí před zahrádkou a zdvihá nepřítomné své zřícené oči k cizinci, který se před ní zastavil. Paní Seifertová. Mlčí. A potom, bez slovní otázky, přecházejíc od mých očí ke svému domku, říká jedinou větu, sotva slyšitelným hláskem:

„Bylo jich tady tolik a zůstali všichni tam, zůstal tam můj muž, zůstal tam můj syn, zůstal tam můj bratr, moji dva švagři a ženich mé dcery, šest jich najednou zůstalo, bylo jich tady tolik a teď je tu tak prázdné, tak prázdné, zůstal tam můj muž, můj syn, můj bratr, dva švagři a ženich mé dcery . . .“

Ze zborcených úst vychází ta německá věta, jediná, ale beze dna, bez konce.

Nelson VIII.

Všude, kudy jdeme, jdeme nad šachtami. Kola těžní věže VIII stojí nad jamou, kterou — jak se původně počítalo — bude možno zachránit aspoň několik horníků, vždyť toto místo je vzdáleno čtyři kilometry od Nelsonu III, od střediska explose. Ale všechno marné: stav čtyř horníků, kteří zdola byli vyvezeni, dokazuje, že i horníci pracující pod touto věží a v jejím nejbližším okolí byli mrtví v okamžiku výbuchu. To bylo tady v té kleci, u níž teď stojíme, tou vyvezli čtyři mrtvé i těžce zraněného záchrance, který je v nemocnici.

Od klece, z místa, jemuž se říká náraziště, se podíváme do strojovny. Je tu několik mužů. Dva z nich se právě chystají sfírat dolů. Berou kahany, oblékají se. Musí každou hodinu kontrolovat tlak u zdí, jimiž byl Nelson uzavřen. Ode dvou stoupl podle jejich výkazů oheň tlak plynů až na plus 61, a teď, k níž musí každou hodinu sjíždět na dno jámy, a potom jít kus pěšky, je silná 45 cm. Kdyby tak tlak najednou stoupl a zděku rozhodil — ti muži jsou v pěkné situaci!

Vzali už své kahany a jdou ke kleci, kolem hromady polen, na nichž visí dvě čepice. Jsou prosáklé krví, nechaly je tady ženy dvou mrtvých, z dolu vyvezených. Muži vstupují do klece, zvoní signál pro strojníka, který spouští stroj. Muži stojí proti sobě, odvrátili od nás své tváře, dívají se ztrnule před sebe a klesají do hloubky 117 metrů.

Než odejdeme z osmičky, zajdeme do šatny. Vysoko u stroju na řetízicích, jejichž číslo je shodné s číslem kahanů, visí staré šaty a boty. Jsou to šaty a boty, v nichž přišlo do práce osazenstvo odpolední šichty 3. ledna. Svlékli je, oblékli se do pracovních šatů, zavěsili je na jejich místo, i s botami a vytáhli nahoru, aby se do nich zase převlékli, až vyfárají, vysprchují se před odchodem. Zůstaly tu viset, vysoko u stropu, staré svrchníky, děravé boty, v nichž už nikdy nepůjdou domů.

U zavřených vrat Nelsonu III, do nichž se vstup nepovoláných co nejpřísněji zakazuje, vpuští vrátný dovnitř jen členy vyšetřující komise, která přímo tady zasedá a vyslyší.

O kus dál, přitisknut k plotu, stojí muž s lulkou v ústech. Dívá se mezi příčkami plotu na neobyčejné divadlo: na Nelsonu III, který odpočívá. Hromady stavebního materiálu, hromady trosek, všude ticho, nikde nic. Kde pak jindy!

Ano, on taky je horník, ale měl to štěstí, že patřil k noční šichtě, již dělilo od osudné šichty šestnáct hodin. Chodí teď pracovat na Alexander, jako všichni horníci, kteří ztratili katastrofou zaměstnání na Nelsonu. Pomalu se dává do řeči.

„Prosím vás, ale nikde to neříkejte, oni by mě vyhodili z práce . . . Ale vy si to chcete psát? To ne, pane . . . Leda kdybyste neuvedl mé jméno. Vždyť vy nevíte, jak já se jmenuju. Opravdu se nemusím bát?“

A jak se k vám chovají dozorcí?

„To víte, od třetího ledna vo hodně líp, jenomže to asi dlouho nevydrží. Já měl naddozorce, ten před inženýrem mi řekl: drž hubu ty troubo — to když jsem odůvodňoval, když jsem ukazoval, že je deka (strop) tak odtážená, že tam můžu strčit ruku, teda pro střelení, aby to šlo dolů, abych si byl jist životem, abych zase mohl jít dál, jsem žádal o střelivo — to je nejnebezpečnější, i kdyby v tom momentě spadl jen takový kus, jako je cihla, a trefil člověka do hlavy, tak je voddělanej, žádné mu nepomůže. Žádal jsem o střelivo, taky mi ho tenkrát dali, ale s velkým rámušem . . .“

Vyprávěl jsem vám o velkém strachu, který vládne na tomto území království Mostecké uhelné společnosti, přes to, že explose na Nelsoně zatřásla poněkud trůnem a ohrozila pozici mocných. Doufám, že jste pochopili důvody tohoto strachu už při procházení krajem. Ale jasně si je uvědomíte v jejich tíži a prostotě teprve nad těmito slovy našeho horníka:

„S nikým se velké ceremonie nedělají: když nebudeš poslouchat — v kanceláři máš knížku — a jsme hotovi, rozumíte? To nám říkají i malí dozorcí, ti si moc dovolují, když si na něco ztěžujeme, řeknou to vyššímu představenému — a už to jede, jak po drátě. A tak ohněm hřbet a táhnem dál. Jinak to pane nejde, zvláště dnes, když mají možnost propouštět . . .“

Nasedám do vlaku ku Praze a zapisuji si do svého bloku několik dodatečných poznámek. Netýkají se katastrofy, ale stojí v jejím pozadí a vrhají své stíny do budoucna, patří do perspektivy:

Stálo by za to, prohlédnout prokázané přetahování úředníků z finanční správy, berních úřadů, finančního ředitelství, i ze samotného ministerstva financí do služeb Mostecké společnosti. Kterí z bývalých úředníků těchto úřadů jsou dnes ve službách báňských uhelných společností? Vybírají si samé „machry“ a platí je pět až desateronásobně víc, než je platil stát. Našli bychom mezi nimi i odborníky, kteří jsou už ve výslužbě, berou pensi a k tomu mnohem lepší plat soukromé společnosti.

A konečně: nedaly by se právě tím způsobem vysvětlit některé zajímavé skutečnosti, na příklad fakt, že daňová základna Mostecké společnosti měla v politické obci Osek v roce 1914 přírážkovou základnu 360.000 rakouských korun. A že dnes, v důsledku odpisu daní, je základ pro celou Mosteckou společnost v celém politickém okrese 46.000 Kč?

Tak se stalo, že obec Osek, protože berní úřady nevykazují dostatečný příděl přírážek pro obecní hospodářství, dluhuje Mostecké společnosti celkem 46.000 Kč za uhlí jen pro školy. Dá se očekávat, že v několika dnech bude nutno všechny školy — české i německé — a je jich v Oseku sedm — zavírat pro nedostatek uhlí.

dopisy

Dvacítiletí o sobě

Vážený pane redaktore!

Promiňte, že si dovoluji jako student, nalézající se mimo kulturní střediska, odpovědět panu Rádlovi na článek: „Jak vypadají dvacetiletí“.

Za doby mého středoškolského studia byl o nás mladé skutečný zájem. Souhlasíce s tímto všeobecným zájmem, vstoupili jsme do různých politických stran. Měli jsme ideály, odvahu a přímou. Chtěli jsme se státi přímými účastníky vnitřního i veřejného života oněch organizací. Jemně, ale ironicky nás odbyli. Chtěli z nás učiniti propagační a hlasovací materiál. Nenašli jsme ono kulturně výchovné pojítko se starší generací. Naše mládí a snaha po vzdělání byla mezi námi a nimi překážkou. Neporozuměli nám. Odešli jsme. Máte pravdu, jsme skeptičtí.

Ptáte se nás, jak vypadáme, co cítíme a chceme. Takovou upřímnou a mužnou výzvu jsem nečekal. Odpověď na Váš článek nemůže být povšechná. Ukáží Vám jak, v našich očích, vypadá způsob, jímž se nám venkovským studentům podává kultura. Jsme na tom velice uboze. Kromě knihy není zde ničeho. Není zde dobrých divadel, kulturně výchovných spolků, nepřijdou k nám ani ty tři nebo čtyři hodnotné časopisy. Jednou snad za dvě léta vidíme něco cenného. Divíte se, že jsme povrchní. Existence, místo aby byla nám prostředkem k žití, pomalu se u nás stává životním cílem. Vytykáte nám zbabělost a útek od odpovědnosti skutečného života. Jak je tomu u starší generace? Má v područí veškeré vzdělávací instituce; tupí jimi slovácký a hanácký svéráz, dáváte nám v kinech kulturní požitek v podobě letadel, tanků, děl a roztržených vojáků. Dělalji dobré obchody s lidskou bolestí a krví. Divíme se tomu, že jest možné natočiti 20 až 50 filmů, aniž byl jeden hodnotný a dobrý. Myslíte, že nás to nebolí? Nevíte ani, jak jsme duševně znechuceni a nevěřící. Staňte se přímými a upřímnými našimi rádci. Pak se Vám podaří najíti k nám požitko a vrátiti nám důvěru ve Vás a Vaše podnikání.

Těším se na příští Vaše články o nás dvacetiletých.

V úctě *Jindřich Schmidt*, studující, Přerov na Moravě.

Vážený pane redaktore!

Rádlův článek vybízí dvacetileté k tomu, aby se vyslovili o sobě. Nevím sice, jsme-li zrovna my nejlepší soudci nad sebou, ale protože jsme v mnohých vyrovnaných mozcích způsobili zmatek tím, že jsme se ve svém celku nedali zařadit do žádné z připravených příhrádek materialismu, idealismu, fašismu či komunismu, je patrně na nás, abychom se z tohoto způsobeného zmatku zodpovídali a ospravedlnili.

Jací jsme? Je možné rozdělit nás do tří skupin. Do skupiny těch, které světový chaos přiměl k tomu, aby odhodili všechnu rozumovou přítěž a žili nadále pudově; tuto velmi početnou skupinu tvoří sportovní primadony a fašisté různých odstínů. Za druhé do řidnoucí skupiny v teorii důsledných racionalistů, kteří se pevně drží té které staré politické církve, většinou socialistické, a kteří v sobě ohlušují každý pokus o samostatný pohled na svět, neboť se strachují, aby neztratili svou jistou základnu. A konečně do skupiny, kterou bychom mohli nazvat

intelektuální, která však, na rozdíl od generace třicetiletých, není generací hledající, nýbrž tápající; je pro ni charakteristické, že v umění ze zoufalství nad neschopností vyřešiti si svůj poměr k světu, vrhla se do sebe, což podnítilo Václava Nebeského k nadšené chvále moderních směrů.

Jak však došlo k takovému rozdělení in partes tres? Především nelze předpokládat, že by se v těsně předválečných letech začaly roditi děti odchýlné či dokonce méněcenné. Jestliže tedy dnes je mladá generace taková, jaká je, je třeba hledat důvody jinde. Atomisaci společnosti, která se projevuje už po celé naše století jako důsledek špatně chápané demokracie a jejího nešťastného spění s hospodářským liberalismem a s mravní neustáleností, tuto atomisaci prakticky provedly generace předcházející, aniž však byly nuceny v teorii opustiti svůj pevný světový názor, který si vytvořily v době, kdy společenský koloběh pracoval zdánlivě ještě bez větších poruch. Není nsnadné pro vážené plešaté pány míti kladný poměr k státu a vůbec k celému společenskému zřízení, které jim přece zajistilo pohodlný životní odpočinek. Není to však těžké ani pro ztracenou a prořídilou generaci čtyřicátníků, kteří se právě v dnešní situaci přidrželi svých —ismů z mládí. A konečně i třicetiletí mohou mít svůj jasný pohled na svět, i když jim jej skutečnost všelijak cuchá; ono se to vždy nějak přičísne a zařadí. Ale my jsme nemohli ani v teorii navázat na předcházející generace, neboť se formujeme v době, která nám nedovoluje přitakávat k tomu, jak se svět obrací na ruby. Třicetiletý nezaměstnaný si z lepších časů zachránil alespoň svoje chápání života a světa, co však zbývá dvacetiletému nezaměstnanému? Takový je základ, z kterého vyrůstáme. Reagovali jsme na to různě, a proto ony tři skupiny.

A budoucnost? Většina z nás se vyznačuje naprosto negativním postojem k veřejnému životu i v teorii, nejen v praxi, jako naši starší druhové. To je ovšem pro demokratické zřízení největší nebezpečí. Kdyby šel vývoj dále tím směrem, znamenalo by to vítězství nejagresivnějšího z těchto směrů, fašismu, tedy válku a pravděpodobně zánik západoevropské civilizace. To jistě nejsou růžové vyhlídky. Ale snad je přece jen mezi námi dosti těch, kteří najdou sami cestu z chaosu, kteří neutekou od své odpovědnosti a poznají, že nelze léčit dnešní stav ani na účet existence celku, protože by to musilo vést k stále katastrofálnějšímu rozleptávání společnosti, ale ani na účet blaha jednotlivce, protože to by zase vedlo k takovému porobení individua, že by sebe skvělejší, na odív stavěná síla státu je nevyvážila. Že přece jen zase najdeme náležitý poměr mezi těmito póly, to je ona slabá naděje, která nám zbývá.

Na pomoc starých při tom počítat nemůžeme, ti se patrně už nepřeorientují; jen jejich porozumění bychom mohli žádat. Zatím arcit' nemáme ani tribuny s dosti širokou a nezávislou základnou, s které bychom se mohli ozvat, a to proto, že v našem demokratickém státě se nám umožňuje svoboda projevu jen v rámci puncovaných ideologií existujících politických stran. A sami ze svých sil dnes asi sotva něco vytvoříme.

Naším předchůdcům se nepodařilo vyjet z falešných kolejí, na které se dostali. Nám nezbyvá, než buď napravit jejich chyby, anebo náraz, jehož důsledků je těžko se domyslit.

Za postižené:

H. A.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Bářské a hutní
Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TŘ. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

4

Jan Opocenský:

K Peroutkově knize o roce 1918* (Dokončení.)

Po celou poválečnou dobu Peroutkovy články glosovaly dobu, nyní zpracováváje svou knihu našel v nich první verzi svého souvislého a jednotického vypsání poválečných let, jež dříve pozoroval pod zorným úhlem chvíle a dané politické aktuality. Čerpal dále podstatně z pramene, kterého školený historik často na svou vlastní škodu opomíná, z novin. Co z nich dovedl vytěžit, ukazují doslovné citáty denního tisku, roztroušené po celé knize. Záplava citátů zdá se mi místy (jmenuji na př. str. 233 s citáty z Bezruče) ne-li zbytečná, tedy aspoň nadbytečná. Peroutka měl dále štěstí, že poznal osobně a našel důvěru u hlavních osob, řídicích poválečné československé politické děje. Štěstí této důvěry, proměněné v různá zákulisní sdělení, nacházíme roztroušeno po celé knize. Dávají jeho knize cenu pramene, i když pramene, který bude nutno kriticky přijímat, protože podobné důvěrnosti prošly do ní zlomeny dvěma prismaty: snahou sdělit jeho míti vliv na Peroutkovo pojetí i snahou autorovou zasaďiti je tak do rámce ostatní

* Posudek uveřejněný v Zahraniční politice.

Vpád Maďarů na Slovensko. Na postavení ministra národní obrany se kdokoliv mohl dívatí bez závidění. Nepronášelo ani mnoho osobního potěšení ani veřejné cti. Ačkoli se to může zdát podivným, byl Klofáč právě pro svou známou antimilitaristickou minulost vybrán pro tento úřad. Všichni tenkrát souhlasili s tím, že je to nejlepší kvalifikace pro ministra vojenství v republice, může-li prokázat, že mu vojenství bývalo z duše protivno. Jak sám Klofáč vysvětloval, „bylo třeba ukázatí ohromný rozdíl mezi dřívější armádou, hájící dynastické zájmy a postupující nejednou podle komanda kamarilů proti zájmům národa, a nynější z vůle národa vzniklou armádou republikánskou.“ Vznikla-li armáda opravdu z vůle národa, nebylo dosti jasno. Vůdcové ovšem byli o její nutnosti přesvědčeni, ale lid choval se zdráhavě a nenabízel potřebné oběti překotně. Vytvořit armádu v tomto antimilitaristickém, radikálně demokratickém a pacifistickém prostředí bylo choulostivým psychologickým úkolem, a Václav Klofáč byl uznán za jeden ze stupňů, po nichž se k tomuto cíli musí jít. Byl to vůdce s populárností mezi lidem, a jeho pověst radikála zachraňovala ho před podezřením, že je schopen působit k vzniku militarismu. Sebe výtečnější odborník generál by byl tehdy na jeho místě patrně ztroskotat, poněvadž prvním úkolem bylo získat důvěru lidu k armádě. To bylo možno jen tehdy, podléhala-li rozkazům politika osvědčeně demokratického. Na odbornictví nemohl si Klofáč činit nároků, jako ostatně tak mnohý demokratický ministr po něm v tomto resortu i v jiných. Měl však roli jakéhosi politického komisaře, a jeho osoba měla být zárukou, že vojsko nebude odcizeno cílům lidovým. (Ferd. Peroutka: Budování státu.)

faktové mosaiky, aby zapadaly bez mezery. Naše speciální, československé poměry mají, zdá se mi, hlavní vinu na tom, že autor nejmeneje svoje informátory a ponechává je jaksi v přití. Ztěžuje to pravděpodobně do budoucnosti užívání jeho díla a kritické oceňování názorů Peroutkových. Vůbec citace Peroutkova je slabou stránkou jeho knihy. I když nesdílím všech výtek pronášených proti jeho způsobu citování, přece se mi zdá, že alespoň citáty z prame-

nů méně přístupných měly býtí autorem bibliograficky zachyceny.

Stejně nutno přiznati Peroutkovi, že byl vždy práv tomu, aby svoje poznání udalostí podal tak, aby dal průchod poznané pravdě. Neulehčil si svůj úkol nekritickým přijímáním legend, jimiž jsou počátky současných dějin československých kne podivu naplněny. Naplnilo-li mne co podivem, pak je to zajisté prudkost polemiky, která vznikla kolem autorova vylíče-

FEUILLETON

VÝNATEK Z DOPISU BOŽENY NĚMCOVÉ MUŽOVI*

Nemyslí si, že já snad bych Tě ráda neviděla, nebo že neuznávám, jak Ti tam je. To já si dobře mohu myslet, vždyť Tě znám, ale co dělat; přišel bys sem, byla by stará mela. Já bych Tě také ráda viděla, mnohdy, když jdu na procházku sama nebo s dětmi, cítím se tuze osamotnělá a zatoužím po Tobě; ale naučila jsem se mnoho postrádat, tak i to. Myslím si zase, kdybys tu byl, že by to přece zase podle starého šlo, že bychom si nerozuměli a tak se těším, že jsem alespoň paní svou. — Ale vskutku to není tak; já bych to břemeno ráda s někým sdělila a to panství jemu přepustila, ale když jsou okolnosti takové, že to musím sama nést, tedy nesu. Já tu také žiju, lépe než mnohá žepička, ale někdy mimovolně

* Z korespondence Boženy Němcové, jež vyšla jako osmý svazek Spisů v nakladatelství Fr. Borového.

přijde mi touha, kdybys tu byl, abych se mohla na Tvoje prsa položit a poplakat si. Já vím, že tam přece jen můj jediný útulek, všechno ostatní je cizí. Ty's mi vždy říkal a myslíš si, že já Tě nemám za nic — a že v mojí duši zcela jiné ideály žijou — ale nemáš zcela pravdu. Neupírám, že jsem kdy neměla před sebou ideál muže, tak jako i ideál manželství. — První byl vzor vši dokonalosti a krásy, a druhý představovala jsem si co nebe. — Inu byla jsem mladá, nezkušená, vychovaná jen v přírodě, přenechaná sama sobě. Nikdo se nestaral o moje fantasie, aniž mi svět z pravého stanoviska ukázal. Bujná fantasie moje i k Tobě mne zavedla, a Tebe též jen zevnějšek lákal a snad nezkažený cit můj. Kdybys byl ten rozum tehdyš mívál, co nyní máš, a mne tak znal, byl bys ze mne jinou ženu udělal. Já Tě měla ráda a na ideály svoje zapomněla. Stalo se jinak, a trpěli jsme oba. V duši můj je vstípen již od mladosti pud vzdělání, touha po něčem vyšším, lepším, co jsem vůkol sebe neviděla a oškli-vost před sprostností a hrubostí. To

bylo moje štěstí, ale také příčinou našeho rozpadnutí, mojím neštěstím. — Kdybych byla svět tak znala a sama sebe, nebylo by se to ovšem stalo.

Málokterá žena má tak v uctivosti manželskou důstojnost, jako já měla a mám, ale víru jsem v ní pozbyla záhy. Kde ji vidět? — Samá lež, klam, privilegovaná otroctví, nucená povinnost — zkrátka sprostáctví. — Moje srdce bažilo být velmi milováno, mně bylo lásky zapotřebí jako květině rosy — ale darmo jsem hledala takovou, jakou já cítila. Já chtěla muže mít, před nímž bych se kořit mohla, jenž by vysoko nade mnou stál, já bych život proň byla obětovala, ale viděla jsem v mužích jen hrubé despoty, jen pána. — To schladlo všechnu vroucnost — úcta se ztratila a hořkost a vzdor v srdci se umístily. Tak to šlo — já žila zase v sobě, jako děvče, a ty staré ideály v duši opět se umístily. Tělo moje jste měli, činy moje, moji upřímnost, ale touhy moje šly do dáli, kam, tomu jsem já sama nerozuměla. Toužila jsem, chtěla jsem to prázdné

DIVADELNÍ CHRUDIM VE VZPOMÍNKÁCH ANTALA STAŠKA*

V době, když jsem byl členem staročeského klubu, setkal jsem se tam se svými dvěma dobrými přáteli: s drem Karlem Pippichem a se spisovatelem Otakarem Mokřým. Pippich byl umělecká povaha; více než o politiku staral se o hudbu, o divadlo, a o všechno, co s uměním souviselo, takže se jeho působením Chrudimí, kde bydlil, říkalo „České Athény“; a jemu slavnému trochu ironicky „Perikles českých Athén“.

Byl plný vznětu, stálý nadšenec a obzvláštní milovník divadla. Napsal také sám několik dramát, z nichž se některá dávala i v našem „Národním“. Jeho domácnost byla otevřena každému umělci, který do Chrudimě buď sám zavítal, nebo tam byl od něho zván. Byl i vášnivý Sokol a věnoval se všemu, co se s okolstvím souviselo. Připočte-li se k tomu jeho zaměstnání jako advokáta, lze snadno pochopit, že při té rozmanitosti různých oborů, v nichž rozptyloval svého ducha, neměl ani dost času, ani dost soustředěného smyslu pro skutečnou politickou činnost. Rád si na sněmu zařeklňoval; ale i v tom byl spíše umělcem, jenž se chce ukázat, než opravdovým politikem.

Znal jsem se s ním již dříve. V létě r. 1888 pozval si nás východočeské spisovatele, mezi nimi Štolbu, Quisu, Jirásku, té doby profesora v Litomyšli, Bohumila Adámka, autora dramát „Salomena“ a „Herat“, pak Albieriho a mne do Chrudimě, kde nás hostila ve své domácnosti jeho choť, slavná krasavice a dobrá herečka, jež slavila na tamním ohočnickém divadle triumfy, zejména jako Akmé v „Pomstě Katullově“. Pippich byl sice odpůrcem punktact, ale měl tu slabost, a vlastně spíše ukvapenost, že hlasoval v klubu pro jejich přijetí. Hrozilo prý se mu se strany vlivných činitelů, jakož i se strany jedné z nejvýznamnějších klientel, že mu odňato bude její právní zastupování, které bylo zdrojem valných příjmů jeho advokátní kanceláře, vstoupil-li do oposice. Ze se naň stal tento nátlak, jsem se doslechl; je-li to pravda, nevím. Ale vím, což jen mimochodem podotýkám, že se strany vládních orgánů silně působilo na ty z poslanců, o nichž bylo známo, že nejsou vídeňským úmluvám přízniví. Zkusil jsem to sám na sobě. Brzy po tom, když bylo v klubu odhlasováno, že se punktace přijímají, ohlásil jsem, že o nich budu v Nové Pace na veřejné schůzi mluvit. Den před tím přišel ke mně do bytu tehdejší semilský okresní hejtmán Mauka a žádal mne, abych se jich ve své řeči nepřátelsky nedotýkal. Nehrozil mně; nemělo čim; ale slíboval

* Ze „Vzpomínek Antala Staška“, jež vydalo nakladatelství Fr. Borového.

různé výhody a připomínal, že vládní orgány mne prý při mé volbě do sněmu podporovaly, že prý tedy jsem vláde zavázán k díkům. Měl patrně tak „shora“ nařizeno. Ovšem jsem odmítl a na schůzi v Pa-ce jsem si potom na punktační ujednání důkladně posvětil, takže i Staročechi i Mladočechi s mými vý-vody souhlasili.

Dr. Pippich se potom mandátu vzdal. Nevím, přiměl-li ho k tomu nátlak snad na učiněný nebo spíše vědomí, že by, hlasovav ukvapeně pro přijetí, musil nadále jednat proti svému vnitřnímu přesvědčení.

ní události, byť tragické, ale přece jen v celku epochy Peroutkou líčené podružné. Spíše bych byl polemiku neméně prudkou čekal se strany těch, kteří hájí pravdivost pojetí o převratu a popřevratových dobách, oprádatelí je u veřejnosti revoluční legendou. Nedošlo-li k polemice o tuto zásadní otázku, možná, že je to přičítá té okolnosti, že poznání o tom, že dosavadní pojetí převratu, oblíbené u široké veřejnosti, bylo opředeno legendou, proniklo již do té míry, že se počíná chápati, že legendární zdůrazňování převratové revolučnosti neodpovídá skutečnosti a může být dnes již nahrazeno strážlivějším pohledem na události, jak se skutečně sběhly. Vyslovují-li zde souhlas s Peroutkovou neohrožeností, s níž přistupuje ke kritickému rozpitvávání legend, nechci, aby to znamenalo, že bych byl ochoten podepsati veškeré soudy o osobách a věcech v Peroutkově knize pronesené. Autor „Budování státu“ zůstal ve svém díle žurnalistou, vyhraněně formulujícím své stanovisko se sympatiemi a antipatiemi k osobám a věcem, jež vytýkati nemá zajisté právo historik, je-muž názor o absolutní objektivitě historikové jest fikcí. Ovšem historiku, kterému do-žil jeho péra přešlo — snad někdy přespřel — cechovní školení a metodika školské historické práce, formuloval by ne-

zřídka Peroutkovy úsudky opatrněji a s menší dávkou povýšenosti nad osobami a věcmi, jsa si vědom toho, že pracuje s neúplným materiálem, že pojetí jeho platí v místech a v časech, že bude korigováno odstupem od události, novým a hojnějším pramenným materiálem a novými horizonty, ukazujícími souvislosti dosud našemu zraku chybějící. Větší opatrnost ve formulování definitivních úsudků změnila by práci žurnalistovu v práci ryze vědeckou. Ovšem neztratila-li by pak kniha Peroutkova na barvitosti, nestala-li by se tím se-divější a méně nabádatou? Zdaž nejsou knihy vyzývající k odporu cennější knih, jejichž úsudky jsou přijímány se všeobecným souhlasem?

Řekl jsem již, že Peroutkovo pojetí převratu není pojetí těch, kdož rádi by ho ozdobil legendou o revolučnosti náramně. Peroutka ukazuje — jak ostatně i jiní před ním učinili — že vládní moc přešla z rukou představitelů neustále slábnoucí rakousko-uherské státní moci do rukou představitelů suverenity národa nadmíru lehce a celkem bez přiležitosti ku prokazování heroické odvahy. Přiznává, že vůdcové národa dovedli rozpaky a slabosti vládnoucích míst mistrně využívat, ale nepopírá také, že nikterak nespěchali, aby vídeňskou vládu vyvedli z počátečního omylu, který si utvořila, činic si úsudek o právním charakteru jejich jednání z 28.—30. října 1918. Osmadvacátý říjen zůstává tedy Peroutkovi — a zcela správně — symbolem revoluce, právě tak jako Čtrnáctý červenec jest symbolem francouzské revoluce. Oba dny nejsou revoluci veškerou, která se odehrávala mimo ně i v jiných časových a místních poměrech. Odtud přirozeně pro Peroutku význam revoluce zahraniční proti revoluci domácí jest primární, i když snad autor tu a tam přečenejuje právní výsledky dosažené zahraniční revolucí. Vše přece, čeho zahranič-

ni revoluce dosáhla a mohla dosáhnouti, bylo politické zabezpečení československé samostatnosti a československého státu; mezinárodní právní zabezpečení přinesla mu teprve mírová konference a mírové smlouvy.

Podobně lze souhlasit s autorem, vykládá-li právní postavení československých politických stran a vznik politické moci dané jim provisorní a definitivní ústavou Československé republiky z jednání předcházejících útvarů Národního výboru. V nich nachází správně vznik teorií o politickém klíči, teorií o mandátu jakožto vlastnictví politické strany, systému přidělování mandátů stranami, systému, nutícímu politické strany vždy neustále k novému a novému nalézání kompromisu, odpovídajícímu faktickým poměrům, který charakterisuje poválečný československý život. Je výhodou autora žurnalistu, kterou historik nemá (anebo snad se jí často zbytečně vzdává), že s vylíčením události pronáší zde i svůj soud. Fikce absolutní objektivnosti, strašící historické uvažování, nevytváří v autorovi žurnalistovi komplex, který by bylo třeba kompenzovati potlačěním jeho subjektivity. Za jednání o ustavení Národního výboru vysloužil si své státnické ostruhy Antonín Švehla. Peroutka uznává na více místech genialitu v těchto dnech zemělého politika. Vidí v něm — snad příliš — muže středu, muže usluječného o vládu sedláku a dělníků. Zdalíž však je si vědom, že kolem postavy Švehlovy sprádá se v žurnalistických vzpomínkách, uveřejněných ve dnech jeho smrti, nová legenda, zakrývající skutečného člověka, jejíž odstranění bude možná už pro něho znamenati nové polemiky? V polemice o působení Hodžové v Budapešti, vzniklé mezi Hodžou a Šrobárem, známé čtenářům Zahraniční politiky z mých referátů o knize Hodžové, Šrobáro-

vě i Chaloupeckého, zastává autor stanovisko asi uprostřed mezi stanoviskem mým a Chaloupeckého, přiznáváje Hodžovi bonam fidem, ale káraje jeho neobratnost, s níž se dal v svévlném jednání strhnouti na cesty, na něž maďarská vláda chtěla dostati Slováků. Charakterisuje Hodžu vrací se pestrý koberec autorova vypravování hodně zpět až do poválečných poměrů, skizuje předválečné politické dějiny slovenské. Podobně mohu souhlasiti s Peroutkovým vylíčením vzniku luďové strany na Slovensku, vznikající z reakce proti zdůrazňovanému pokrokářství Šrobárovy provisorní slovenské vlády, nikoli tedy z odporu proti Čechům a československé myšlence. Zdá se mi však, že protestantismu Peroutka práv není a že ho protipokrokářské polemiky poválečných let naladily jistou animositou proti protestantismu, i když sdílím jeho přesvědčení o suchosti a náboženské sterilnosti československého poválečného reformáčního hnutí. Katolicismu je Peroutka celkem práv i tam, kde ukazuje, kterak vlivem pozdního prohlášení se katolicismu pro věc národního odboje proti Rakousku a katolické dynastii politický vliv českého katolicismu byl v roce 1918 na čas zatlačen do pozadí více než tomu odpovídala politická síla jeho. Podobně není Peroutka shovívavá k Šmeralovi; snad kdyby byl zdůraznil více ideový podklad jeho austrofilské politiky, odvozené z austromarxismu Rennerova, byl by se přiblížil pochopení příčin, z nichž pramenily Šmeralovy válečné a důsledkem jich i poválečné omyly jeho.

Knihy přesně chronologicky pojatá končí kapitolou o Šmeralovi na sociálně demokratickém sjezdu strany v Praze. Snad kapitola o příjezdu presidentovů a krásné srovnání autorova o činnosti Komenského a Masarykově v cizině byla by poskytla efektnější závěr.

místo v srdci něčím vyplnit, a nevěděla čím. Tenkrát myslela jsem, že to může být jen láska k muži; — nyní vím, že to není pravda. Byla jsem sama sebou spokojena, nesjednocena. Děti byly moje jediná rozkoš a přece mne jejich nevědomá láska nemohla uspokojit. — Já chtěla být lepší, chtěla jít po pravdě, a svět mne nutil lhát. Bože, co mne to náboženství stálo bojů; nyní jsem to vše přestála a duše moje pokojna je v tom ohledu. Ideje národní chopila jsem se celou duší, myslela jsem, to že je to, co touhu mojí ukojí. Ani to; idea ta ovšem časem stala se pevným přesvědčením a cílem mých snah, kdežto dříve více jen romantická byla fantazie, neuvědomělá. Já poznala svět, shledala jsem, že není na světě ideál úplné dokonalosti. Chtivost srdce zklamala mne mnohdy; — držela jsem za zlato, co bylo bláto. Tak jsem se učila; a přece nepřestala toužit, a hledat po zosobněném mém ideálu. Měla jsem cítěle nejednoho — jeden měl ducha, druhý mne zaujal, onen tělo, ten srdce, onen rozum, ale konečně jsem přece v nich

neviděla, po čem jsem toužila; muže, před nímž bych se ráda kořila. Všichni měli své slabosti, nímbus spadl, a byli to obyčejní muži, z nichž bych si žádného za muže svého nevolila. Touha ta spočívá v duši mé, jako kapka, která nevysychá ani neodtéká, ale věčně se trpytí jako diamant; je to ona touha po neskonale Kráse a Dobru, je to ona touha, která člověka z prachu povznáší, která, kdy se octne v přírodě, nárúcu mu rozevírá, že by celý vesmír k srdci přitiskl, která ho vede na cestu Calvarie. — Touha ta spojená s láskou, láskou opravdivou, ne k jedné osobnosti, ale ku každému člověku, k veškerému lidstvu, láska, která nežádá odplaty, nalézající sama v sobě vše, snaha státi se vždy lepší a Pravdě se zblížiti, to je můj ráj, moje štěstí, můj cíl. To mi dodává síly, to mne blaží, a bez té lásky, co bych byla? — Ale svět ti to nepochválí; já vím, svět haní, co je v člověku nejkrásnější; přirozenost slove mu hříchem. Kdo se nežene s obecným stádem pouze, jen za korytem, toho křijuje; takový každý je mučenníkem. Ale

lépe být mučenníkem, než být darmléblem, který neví, zač a proč je živ. Kdyby té lásky, té poesie ve mně nebylo, jakže bychom my spolu žili? — To by to bylo se mnou špatně dopadlo, neboť jsem všecku důvěru k Tvému srdci a účtu před Tebou ztratila; kdybych nebyla přišla k lepšímu rozumu, bylo by to tak zůstalo. To však je pravda, že když jsi vzdálen, se mi zdáš pěknější, a že po Tobě častěji si zatoužím. Je to přirozené a Tobě snad také tak je. Když jsou dva ustavičně pospolu, všechny svoje potřeby jeden před druhým vykonává, pěkné, nepěkné, tu se zevšeďněd jeden druhému. Není pak touhy, ani poesie, je to jen zvyk a potřeba, co je k sobě vábí — a to je, co se mi protiví. Mně by se každý muž zprotivil, kdyby ustavičně byl okolo mne. To je, co aristokracii neb boháčům závidím, tu přiležitost, že si mohou být vždy vzácní. To vš, já mám už takové své podivné náhledy, a ty já už asi nepřemohu. Přemohu sice, já se umím přemoci, ale což, pak se děje vše bez potěšení. — Já bych přála si, aby mezi námi

bylo při všem činění a jednání potěšení a ne jen ta chladná povinnost. — Goethe povídá: Was ist Pflicht. — Pflicht ist, was sich der Mensch selbst befiehlt. — Všecko si však člověk poručit nemůže; já bych Ti byla také někdy ráda v jedné povinnosti vyhověla, ale právě v té pří-padnosti neplatí žádný zákon, žádný mus, hrozba ani prosba, jestli není vzájemně zplanutí citu. — Právě v této případnosti měli by mužové vždy zapomenouti, že jsou páni, a chovatí se k ženám, jichž si váží, co milenci. — Tu dlužno šetřit co nejvíce citu a chrániti se co nejvíce každé sprostnosti. — Já alespoň myslím, že by takovéto chování květ mnohého svazku manželského do pozdních let udrželo. Co ty myslíš?

Ale já jsem se dala zase jednou do plácání o věcech, o kterých snad bych neměla s Tebou mluvit. Co psáno, to psáno, poslouží Ti alespoň, že lépe poznáš tajné skrýše své ženy — kde schovává ty svoje tajnosti — a jestli nás ta kometa dnes v noci smete, tak budeš vědět k mnohému verši notu.